

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки,
управління та адміністрування

Кафедра фінансів, обліку та оподаткування

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
Гарант освітньої програми

_____ Неізнестна О.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 20 _____ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»

зі спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

освітньої програми «Місцеві фінанси»

на тему: «Структурні та функціональні особливості фінансів місцевих
органів влади»

Виконав:

здобувач вищої освіти

Троян Анастасія Валеріївна
(прізвище, ім'я, по-батькові)

(підпис)

Керівник: Доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
к.е.н., доц. Бондаренко О.О.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____

(підпис)

Кривий Ріг
2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ
імені Михайла Туган-Барановського

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра фінансів, обліку та оподаткування
Форма здобуття вищої освіти Заочна
Ступінь магістр
Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Освітня програма 072 «Місцеві фінанси»

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Гарант освітньої програми

_____ О.В. Неізнана
підпис

«_____» _____ 20__ р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Троян Анастасії Валеріївни

1. Тема роботи «Структурні та функціональні особливості фінансів місцевих органів влади»

Керівник роботи Бондаренко О.О., к.е.н., доцент
затверджені наказом по університету від 19.10.2023р. № 328-с

2. Строк подання студентом роботи «27» листопада 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: наукова і періодична література з теми дослідження, данні мережі Internet, монографії, підручники, навчальні посібники, нормативно-правові акти, звіти з виконання програми економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу, показники бюджету Криворізької міської територіальної громади Дніпропетровської області

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити: 1) Теоретико-правові засади та функціональні особливості фінансів місцевих органів влади. 2) Загальна характеристика виконавчого комітету Криворізької міської ради та основних показників його діяльності. 3) Аналіз результатів діяльності місцевих органів влади по формуванню та використанню фінансових ресурсів.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): таблиці, рисунки

(За потреби зазначаються П.І. по Б. консультантів за розділами роботи)

6. Дата видачі завдання «31» серпня 2023р.

7. Календарний план

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір напряму дослідження, аналіз бази та літературних джерел, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження. Формулювання, обґрунтування та затвердження теми кваліфікаційної роботи	до 29.08.2023	
2	Аналіз та узагальнення теоретичних розробок теми кваліфікаційної роботи	до 18.09.2023	
3	Опис методики дослідження предмету кваліфікаційної роботи	до 09.10.2023	
4	Апробація методики аналізу предмету кваліфікаційної роботи	до 30.10.2023	
5	Формування висновків та рекомендацій щодо розв'язання проблеми, встановлених в результаті аналізу	до 13.11.2023	
6	Оформлення та представлення роботи на кафедрі	до 27.11.2023	
7	Перевірка кваліфікаційної роботи на унікальність тексту	до 01.12.2023	
8	Оформлення презентаційних матеріалів, проходження нормоконтролю	до 05.12.2023	

Здобувач ВО

(підпис)

Троян А.В.

Керівник роботи

(підпис)

Бондаренко О.О.

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі:

Сторінок 49 , Рисуноків 11 , Таблиць 9 , додатків 5,
графічного матеріалу , використаних джерел 41

- Об'єкт дослідження: процеси, що здійснюються у ході формування та використання фінансів Криворізької міської територіальної громади
- Предмет дослідження: бюджет Криворізької міської територіальної громади
- Мета дослідження: аналіз структурних та функціональних особливостей фінансів місцевих органів влади, визначення шляхів удосконалення механізму формування місцевих бюджетів та розробка практичних рекомендацій стосовно забезпечення заходів із раціонального і ефективного використання фінансів громади
- Методи дослідження метод синтезу, теоретико – аналітичний метод, метод аналізу, метод статистичних порівнянь, метод узагальнення, метод індукції та дедукції
- Основні результати дослідження запропоновано до використання методіку американського дослідника Курта Левіна з управління організаційними змінами в частині побудові уявної мапи завдань, дій та трансформацій, що необхідно впровадити для публічності місцевих фінансів, а також здійснений пошук шляхів збільшення находжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади
- Ключові слова: бюджет, місцевий бюджет, фінанси, фінанси місцевих органів влади, фінансові ресурси громади, місцеві податки, податкові надходження, неподаткові надходження, офіційні трансферти, дотація, реверсна дотація

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
1. Теоретико-правові засади та функціональні особливості фінансів місцевих органів влади	9
2. Загальна характеристика виконавчого комітету Криворізької міської ради та основних показників його бюджетно-податкової діяльності.....	20
3. Аналіз результатів діяльності місцевих органів влади по формуванню та використанню фінансових ресурсів	28
ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	50

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ЗУ – Закон України

БКУ – Бюджетний кодекс України

ПКУ – Податковий кодекс України

ДАСУ – Державна аудиторська служба України

ДКСУ – Державна казначейська служба України

МФУ – Міністерство фінансів України

ОМС – органи місцевого самоврядування

ВВП – валовий внутрішній продукт

ВСТУП

З моменту набуття Україною незалежності актуалізувалося питання формування та розвитку власної державної фінансової системи з однією із ключових ланок – місцевими фінансами. У своєму розвитку фінанси органів місцевого самоврядування пройшли достатньо тривалий шлях. Саме вони відіграють вирішальну роль у забезпеченні незалежності громади. Територіальна громада «безпосередньо або через органи місцевого самоврядування володіє, користується і розпоряджається належним їй на основі права комунальної власності рухомим і нерухомим майном, коштами та іншими об'єктами з метою забезпечення надання населенню передбачених законом громадських послуг» [1].

Найдієвішим важелем управління і впливу на економічні, соціальні та політичні процеси, що відбуваються в територіальній громаді, є місцевий бюджет. Як зазначає Кожаліна Н.П., «місцеві бюджети як одна із ланок фінансової системи держави являють собою відповідні фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, за допомогою яких вони виконують свої власні та делеговані повноваження. Тому саме від збільшення розміру надходжень до місцевих бюджетів залежить підвищення відповідного соціально-економічного розвитку регіону» [28].

Проблеми формування фінансів місцевих органів влади постійно знаходяться в полі зору вітчизняних науковців. Серед них слід відмітити доробки Волкової Н.І. та Волкової В.В., Власюка Н.І., Євдокимової М.О., Кириленко О.П., Мединської Т.В., Мельник М.І. та ін. Даними науковцями активно вивчається і міжнародний досвід формування фінансів місцевих органів влади. Особливої актуальності набувають дослідження в сфері місцевих фінансів у зв'язку зі збройною агресією росії та подальшими перспективами відновлення тих громад, які найбільше постраждали від воєнних дій.

Враховуючи актуальність дослідження, метою роботи є аналіз структурних та функціональних особливостей фінансів місцевих органів влади, визначення шляхів удосконалення механізму формування місцевих бюджетів та розробка практичних рекомендацій стосовно забезпечення заходів із раціонального і ефективного використання фінансів громади.

Мета кваліфікаційної роботи зумовила постановку і розв'язання таких завдань:

- розкрити поняття фінансів місцевих органів влади, визначити їх структурну та функціональну особливість;
- дослідити основні форми впливу місцевих органів влади, їх фінансів на економіку та соціальну сферу держави;
- розкрити зміст структурних елементів системи фінансів місцевих органів влади, показати суб'єктно-об'єктну структуру відносин в управлінні фінансами місцевих органів влади;
- розкрити методика аналізу складових системи фінансів місцевих органів влади;

- здійснити аналіз, надати висновки та пропозиції щодо підвищення ефективності управління процесом формування фінансів органів місцевої влади з урахуванням повоєнного розвитку країни..

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі є процеси, що здійснюються у ході формування та використання фінансів Криворізької міської територіальної громади.

Предмет дослідження - бюджет Криворізької міської територіальної громади.

Реалізація мети й завдань кваліфікаційної роботи здійснювалася шляхом розгляду фінансів місцевих органів влади як системи, що складається із взаємопов'язаних структурних елементів. У ході виконання кваліфікаційної роботи були використані такі методи як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення та інші. В процесі розгляду структурних елементів фінансів місцевих органів влади, а також при формуванні висновків та пропозицій застосовувались такі методи як метод згрупувань, метод аналізу, метод статистичних порівнянь, метод класифікації, пояснення тощо. Так, у ході написання кваліфікаційної роботи було проаналізовані структурні та функціональні особливості фінансів місцевих органів влади на прикладі бюджету Криворізької міської територіальної громади.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що за результатами проведеного аналізу запропоновано до використання методик американського дослідника Курта Левіна з управління організаційними змінами в частині побудови уявної мапи завдань, дій та трансформацій, що необхідно впровадити для публічності місцевих фінансів, а також здійснений пошук шляхів збільшення нахилень до бюджету Криворізької міської територіальної громади.

Інформаційна база дослідження – законодавчі акти та нормативно-правові документи України, монографічні дослідження, наукові статті, матеріали наукових і науково-практичних конференцій, навчальна література, звіти про соціально-економічний розвиток Криворізької міської територіальної громади, інформація про стан виконання бюджету Криворізької міської територіальної громади.

За результатами дослідження прийняті до публікації тези доповіді для участі у VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Трансформація національної моделі фінансово-кредитних відносин: виклики глобалізації та регіональні аспекти» (м. Ужгород, 1 грудня 2023 року).

При написанні кваліфікаційної роботи використовувалися прикладні програми: текстовий редактор Microsoft Word та табличний процесор Microsoft Excel.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСІВ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

Остаточне організаційне оформлення інституту місцевого самоврядування відбулося наприкінці XIX століття і завершилося визначенням кола завдань місцевої влади. Процес зміцнення позицій місцевого самоврядування продовжився у XX столітті. Він характеризувався посиленням демократичних засад суспільного життя і децентралізації державної влади.

Є закономірним, що такі процеси супроводжувалися необхідністю зростання обсягів фінансових ресурсів, які надходили до місцевих бюджетів і у розпорядження органів місцевого самоврядування. Серед чинників, які впливали на необхідність зростання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування можна зазначити: розширення кола завдань органів місцевої влади; зростання населення територіальних одиниць; збільшення витрат на соціально-культурні потреби; урбанізація територій і як наслідок розширення будівництва доріг, озеленення, освітлення і т. ін.; необхідність підтримувати відтворення робочої сили (фінансування закладів освіти, допомога безробітним та ін.); потреба у витратах на охорону навколишнього середовища тощо. Як зазначають Власюк Н.І., Мединська Т.В., Мельник М.І. «зазначені тенденції суспільного розвитку впливали на збільшення загальних обсягів фінансових ресурсів, що надходили у розпорядження місцевої влади, а також на визначення пріоритетів щодо їх витрачання, тобто на структуру видатків місцевих бюджетів» [2].

З початку 1990-х років XX століття дотепер ми спостерігаємо третій етап розвитку фінансів органів місцевого самоврядування. Як зазначають Волкова В.В. та Волкова Н.І. на цьому етапі «обґрунтовано необхідність інституту місцевого самоврядування з власною фінансовою базою; відбувається відокремлення місцевих бюджетів від державного» [3].

В теперішній час місцеве самоврядування є «головним компонентом демократичного державного устрою та важливою ланкою під час проведення соціально-економічних заходів, спрямованих на господарський розвиток окремої території та підвищення рівня життя населення» [1].

Безпосередньо в Конституції України, стаття 142 розділу XI, зазначено: «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах» [4].

Також, Конституцією передбачено, що «органи місцевого самоврядування можуть об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, а також кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ, створювати для цього відповідні органи і

служби. Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування» [4].

Спільно з Конституцією України Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» встановлює «принципи та гарантії діяльності місцевих органів влади їх повноваження та функції, правовий статус і відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування» [5].

У здійсненні функцій і завдань, які покладаються на органи місцевого самоврядування, вирішальне значення має забезпечення їх самостійності і незалежності. Матеріально-фінансова самостійність є необхідною умовою втілення усіх інших принципів місцевого самоврядування. Від фінансових можливостей залежить виконання владних повноважень органами місцевого самоврядування. Фінансова незалежність органів місцевого самоврядування – це «незалежність їх від загальнодержавних органів влади у прийнятті певних рішень щодо місцевих проблем та забезпечення їхнього вирішення відповідними коштами» [2].

Головна ознака фінансової незалежності – «володіння і самостійне розпорядження фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Такі фінансові ресурси необхідні для реалізації намічених цілей і програм соціально-економічного розвитку території відповідно до обраних пріоритетів. Систему місцевих фінансів кожен місцевий орган влади створює сам. Він обирає її модель, внутрішню структуру, визначає співвідношення між окремими елементами» [2, С. 66].

Доцільно визначитися з дефініцією «фінанси місцевих органів влади». Колектив авторів під керівництвом Кириленка О.П зазначає, що «фінанси місцевих органів влади – це система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних, так і делегованих» [6].

Василик О.Д. відмічає, що «фінанси місцевих органів влади – це сукупність форм і методів створення фондів фінансових ресурсів для забезпечення органами місцевого самоврядування виконання покладених на них функцій у галузі економічного і соціального розвитку територій» [7].

Ніколаєва О. пропонує наступне визначення «фінанси місцевих органів влади – це система економічних відносин з приводу формування, розподілу та використання фінансових ресурсів для виконання місцевими органами влади покладених на них власних і делегованих повноважень, підвищення добробуту територіальної громади й соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальної одиниці» [8].

На думку Гутаріної С.О. «фінанси місцевих органів влади – це система соціально-економічних відносин, яка функціонує з приводу формування, розподілу та використання фінансових ресурсів місцевих органів влади для виконання власних та делегованих державою повноважень» [9].

Для продовження дослідження доцільно наголосити на домінантах фінансової незалежності органів місцевого самоврядування (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 - Ознаки фінансової незалежності органів місцевого самоврядування

Домінанти фінансової незалежності органів місцевого самоврядування
✓ самостійність у питаннях розробки, розгляду, затвердження і виконання місцевих бюджетів
✓ можливість внесення змін до місцевих бюджетів
✓ встановлення місцевих податків і зборів та їх ставок у межах, визначених законодавством
✓ надання пільг при сплаті місцевих податків і зборів
✓ можливість випуску місцевих позик, лотерей та інших цінних паперів
✓ отримання позичок у фінансово-кредитних установах
✓ передача коштів з відповідного місцевого бюджету до інших місцевих бюджетів для виконання спільних проектів і програм, для утримання об'єктів спільного користування
✓ розпорядження комунальним майном
✓ встановлення в порядку і в межах, визначених законодавством, тарифів на послуги, які надаються підприємствами і організаціями комунальної власності
✓ створення банків та інших фінансово-кредитних установ

Джерело: складено автором на основі [2]

Матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування виступають (рис.1.1.):

Рисунок 1.1 – Складові матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування

Джерело: складено автором на основі [2, 4]

Доцільно розглянути основні форми впливу місцевих органів влади, їх фінансів на економіку та соціальну сферу держави.

По-перше, «до фінансових систем місцевих органів влади мобілізується значна частина валового внутрішнього продукту. Через зазначені системи здійснюються розподіл і перерозподіл певної частини ВВП. Це означає, що одночасно із державним регулюванням економічної та соціальної сфер

здійснюється їх комунальне (муніципальне) регулювання. Місцеві органи влади в межах своєї компетенції здійснюють також нормативне (правове) регулювання соціально-економічної діяльності, тобто встановлюють певні правила поведінки суб'єктів господарювання» [2].

По-друге, фінанси місцевих органів влади є фіскальним інструментом.

По-третє, «місцеве самоврядування, як і держава, є інструментом, який надає громадські послуги. Держава і місцеве самоврядування розділяють між собою завдання та відповідальність за надання громадянам країни громадських послуг. Ефективність і масштаби діяльності місцевих органів влади у сфері надання громадських послуг залежать, головним чином, від стану фінансів місцевих органів влади» [2].

По-четверте, «фінанси місцевих органів влади є інструментом забезпечення економічного зростання. Вплив фінансів місцевих органів влади на економічне зростання здійснюється через капітальні витрати, діяльність на ринку позичкового капіталу, нерухомості, землі» [2].

Фінанси місцевих органів влади як система включають складаються з наступних основних взаємопов'язаних структурних елементів (рис. 1.2):

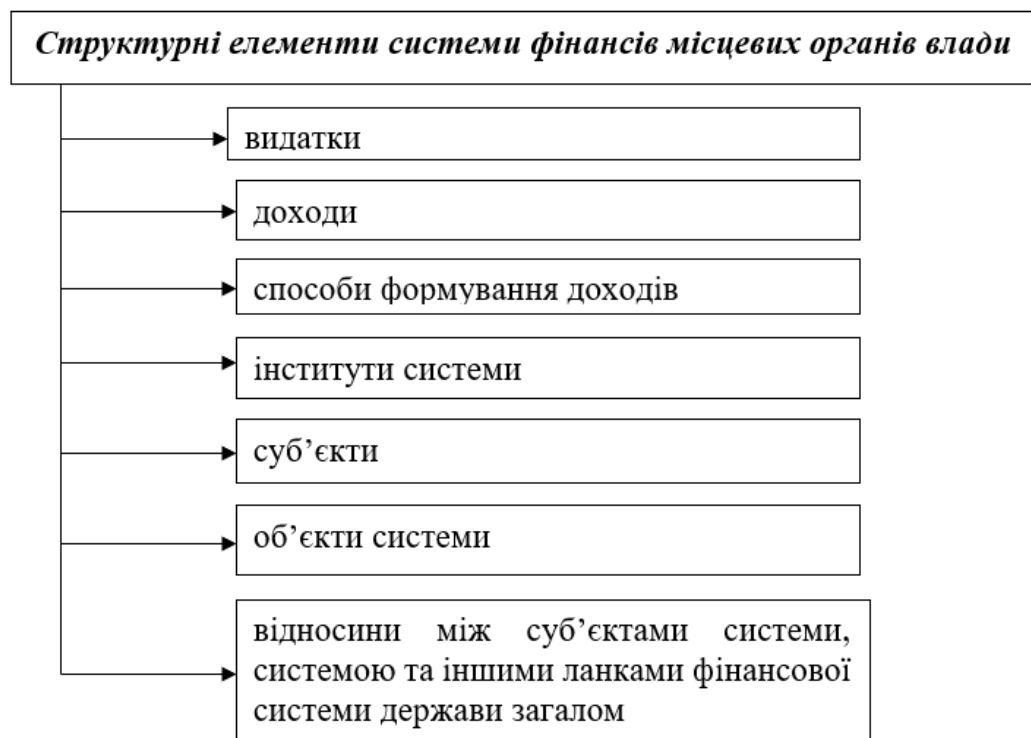

Рисунок 1.2 – Структурні елементи системи фінансів місцевих органів влади
Джерело: складено автором на основі [1, 2]

Доходи в системі фінансів місцевих органів влади є фінансовою основою місцевого самоврядування. Їх можна класифікувати за наступними ознаками (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 - Класифікація доходів місцевих органів влади

Класифікаційна ознака	Види доходів
За джерелами	1) податкові доходи; 2) неподаткові доходи; 3) трансферти.
Неподаткові надходження	1) доходи від власності та підприємницької діяльності; 2) адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу; 3) надходження від штрафів та фінансових санкцій; 4) інші неподаткові надходження.
Податкові надходження	встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.
Доходи від операцій з капіталом	1) надходження від продажу основного капіталу; 2) надходження від реалізації державних запасів товарів; 3) надходження від продажу землі і нематеріальних активів.
За економічною природою	1) власні; 2) закріплені; 3) регульовані.

Джерело: складено автором на основі [1, 2, 3]

Видатки місцевих органів влади – це економічні відносини які виникають у зв'язку із фінансуванням власних і делегованих повноважень місцевих органів влади. Їх можна класифікувати за наступними ознаками (табл. 1.3).

Об'єктами фінансів місцевих органів влади виступають «фінансові відносини на певній території, в тому числі пов'язані з формуванням і використанням фондів грошових коштів. Найважливішими об'єктами виступають місцеві бюджети, цільові фонди місцевого самоврядування, підприємства комунальної власності» [1].

Суб'єктами фінансів місцевих органів влади виступають «органи, що мають повноваження щодо нормативно-правового регулювання бюджетного процесу; органи, що визначають бюджетні пріоритети й напрями бюджетної політики на місцевому рівні; органи, що здійснюють контроль та оперативне управління бюджетним процесом; розпорядники та одержувачі бюджетних коштів; органи, що здійснюють регулювання грошово-кредитної діяльності та місцевих запозичень» [1].

Серед елементів управління фінансами місцевих органів влади слід виділити такі функціональні елементи:

- планування;
- оперативне управління;
- контроль.

Таблиця 1.3 - Класифікація видатків місцевих органів влади

Класифікаційна ознака	Види видатків
За економічним призначенням	- поточні (адміністративні); - капітальні (інвестиційні).
За програмно-цільовою класифікацією	видатки бюджетів поділяються за відповідними бюджетними програмами
За Бюджетним кодексом (ст. 86)	- перша група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання публічних послуг і які розташовані найближче до споживачів; - друга група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України; - третя група - видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують публічні послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України.
У розрізі зведеного бюджету	- видатки загального фонду; - видатки спеціального фонду

Джерело: складено автором на основі [1, 2, 3, 11]

Як зазначає Євдокимова М.О., «у процесі планування аналізують соціально-економічний стан адміністративно-територіальних одиниць, оцінюють розвиток місцевого господарства, фінансовий стан підприємств комунальної власності, а також здійснюють пошук резервів зростання фінансових ресурсів і напрямів їхнього ефективного використання» [1]. На її думку «оперативне управління являє собою комплекс заходів, що проводять на основі оперативного аналізу конкретної фінансової ситуації. Метою оперативного управління є досягнення запланованих цілей з мінімальними витратами шляхом своєчасної зміни фінансових відносин, маневрування фінансовими ресурсами» [1]. Дослідниця акцентує увагу, що «контроль як елемент управління місцевими фінансами стосується всіх стадій управлінської діяльності. У процесі контролю фактичні результати зіставляють із запланованими, на основі чого виявляють резерви, роблять висновки, розробляють рекомендації тощо» [1].

Суб'єктно-об'єктний підхід до побудови структури відносин в управлінні фінансами місцевих органів влади представлений у працях А. Мунько (рис. 1.2).

Взагалі, в управлінні фінансами місцевих органів влади головне місце займають місцеві фінансові органи, які безпосередньо відносяться до системи Міністерства фінансів України і є виконавчими органами державних адміністрацій і місцевих рад. Місцеві фінансові органи функціонують на рівні областей, районів і міст. На практиці присутнім є подвійне підпорядкування: по вертикалі підпорядковуються відповідному вищому

фінансовому органу, а по горизонталі – державним адміністраціям або місцевим радам.

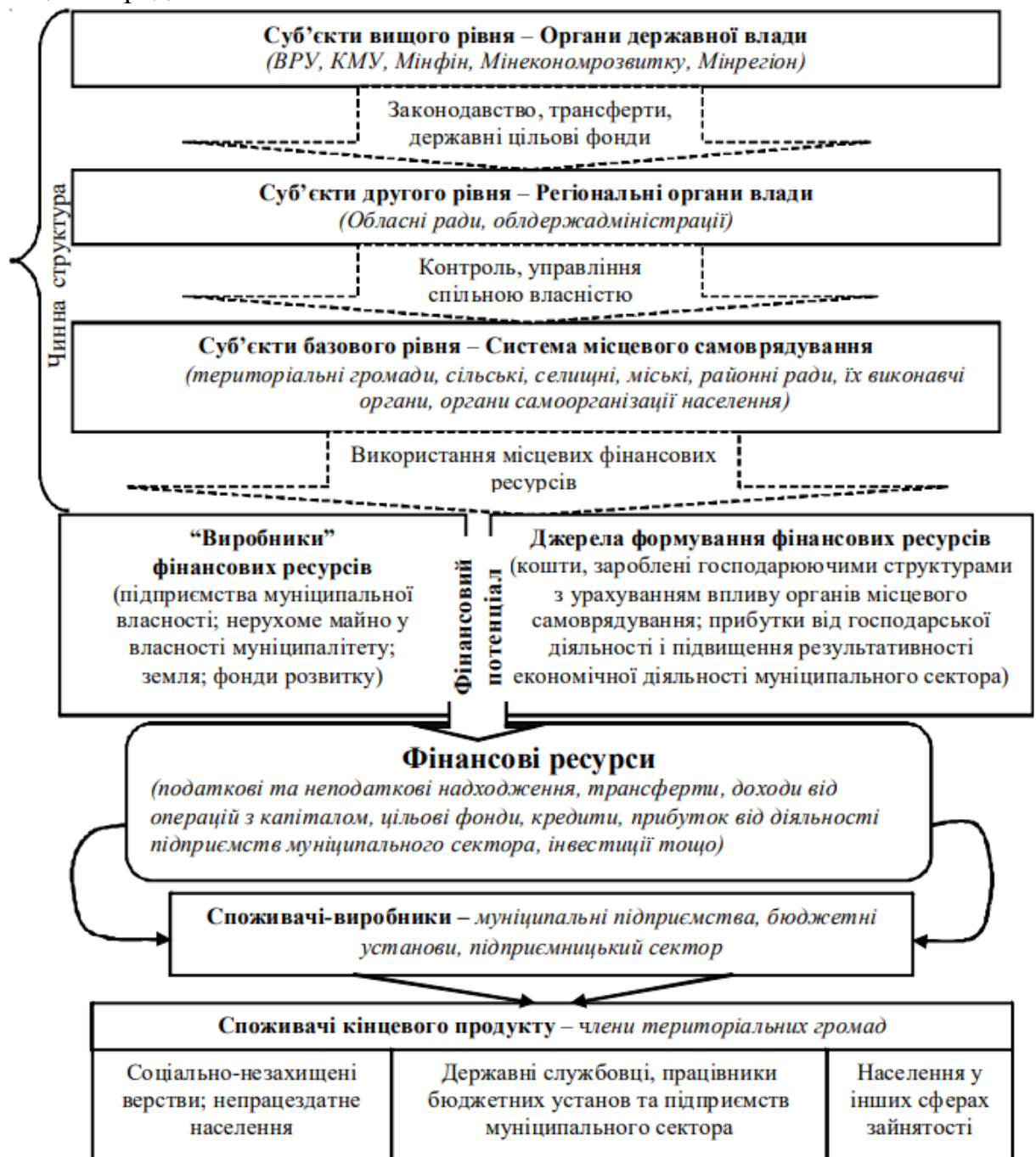

Рисунок 1.2 - Суб'єктно-об'єктна структура відносин в управлінні фінансами місцевих органів влади [10]

Відповідно до Бюджетного кодексу України, «місцевий фінансовий орган – це установа, яка, відповідно до законодавства України, організовує та здійснює функції зі складання проектів і виконання місцевих бюджетів, контролює витрачання бюджетних коштів їхніми розпорядниками, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету» [11]. Система фінансових органів місцевої влади в Україні наведена на рис. 1.3.

Як бачимо з рис. 1.3, в структурі органів фінансового управління провідне місце займають фінансові управління і відділи. Серед основних завдань фінансового управління можна виділити наступні [1]:

«забезпечення реалізації державної бюджетної політики на відповідній території»;

«складання розрахунків до проекту міського бюджету і подання їх на розгляд виконавчого комітету»;

«підготовка пропозицій щодо фінансового забезпечення заходів соціально-економічного розвитку міста»;

«розробка пропозицій щодо вдосконалення методів фінансового і бюджетного планування та фінансування видатків»;

«здійснення контролю за дотриманням підприємствами, установами та організаціями законодавства щодо використання ними бюджетних коштів та коштів цільових фондів, що утворила рада»;

«здійснення загальної організації та управління виконання міського бюджету, координація діяльності учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету».

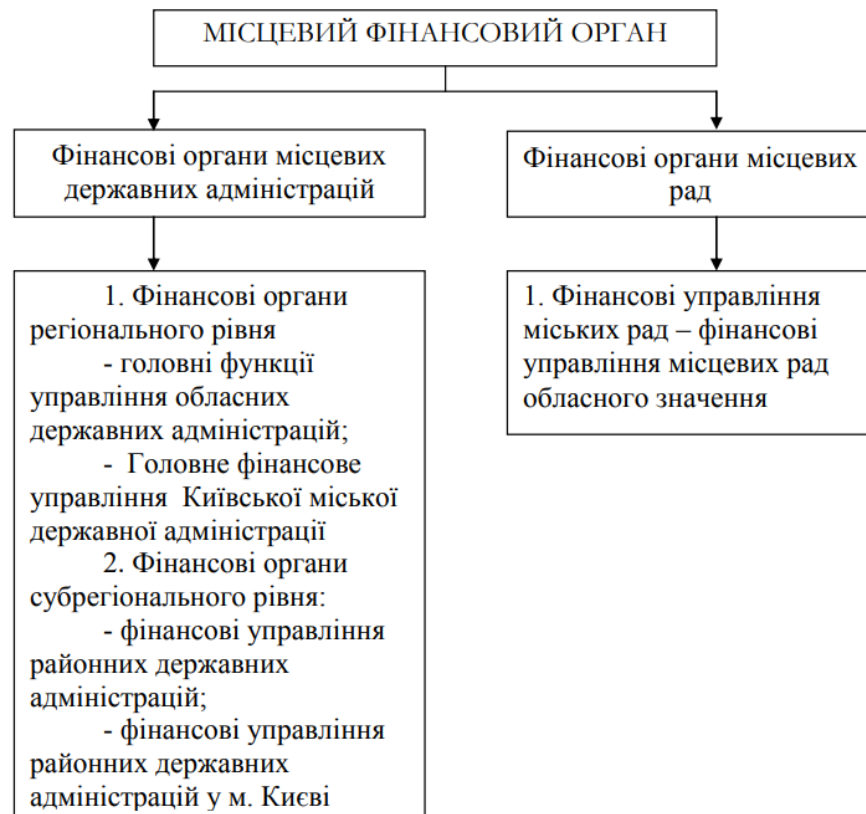

Рисунок 1.3 - Система місцевих фінансових органів в Україні [1].

Основні функції фінансового управління наведені у додатку А.

Як видно з даних додатку, на протязі бюджетного періоду фінансові органи місцевих органів влади постійно виконують аналітичну роботу по фіксації результатів виконання бюджету. В Бюджетному кодексі України дається таке визначення бюджету: «Бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом

бюджетного періоду» [11, ст.2]. Цілями такого бюджетного аналізу є (рис. 1.4):

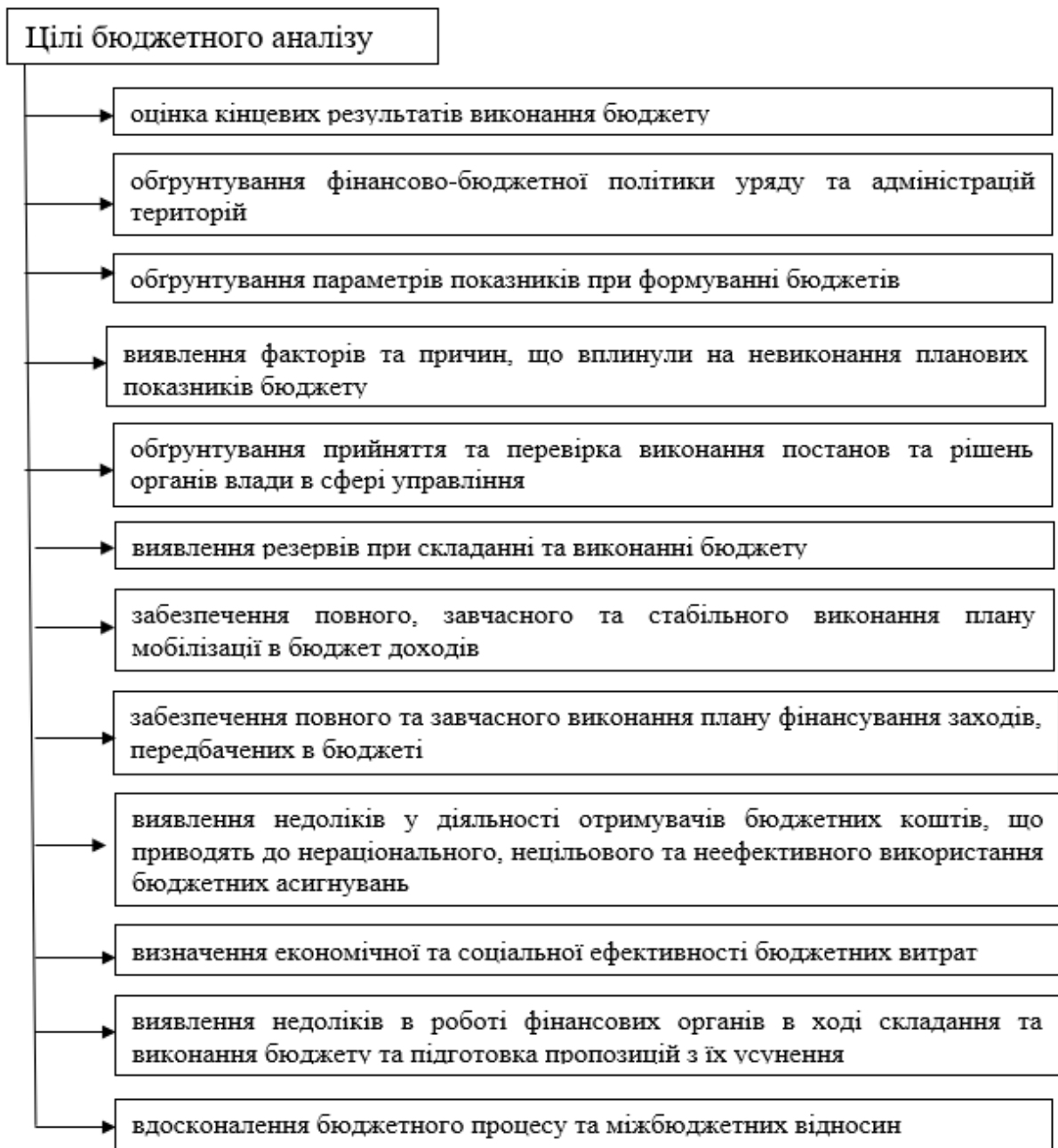

Рисунок 1.4 – Цілі бюджетного аналізу

Джерело: складено автором на основі [11]

Аналізувати бюджет доцільно окремо по доходах і видатках. На думку Микитюка І. для аналізу бюджетну доцільно використовувати такі види аналізу (рис. 1.5):

Рисунок 1.5 – Види аналізу, які використовуються при аналізі бюджетних показників

Джерело: складено автором на основі [12]

Для визначення слабких місць, оцінення ступеню впливу та наслідків виявлених проблем, прийняття ефективних управлінських рішень та розроблення стратегічних напрямків розвитку фінансів органів місцевої влади, доцільно використовувати метод коефіцієнтів. Цей метод дозволить не лише визначити здатність фінансових органів забезпечити наповнюваність бюджету, але і покаже фінансову стійкість громади, що найкраще характеризує функціональну спроможність фінансових органів місцевої влади (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Коефіцієнти оцінювання фінансових надходжень громади та показники її стійкості

Показник	Формула розрахунку
1	2
Доходи на душу населення	$Дд = \frac{\text{Всього_доходів}}{\text{Чисельність_населення}}$
Коефіцієнт концентрації податкових надходжень до місцевих бюджетів	$Дп = \frac{\text{Всього_податкових_надходжень}}{\text{Всього_доходів}}$
Коефіцієнт концентрації неподаткових надходжень до місцевих бюджетів	$Днп = \frac{\text{Всього_неподаткових_надходжень}}{\text{Всього_доходів}}$
Коефіцієнт концентрації коштів цільових фондів до місцевих бюджетів	$Дцф = \frac{\text{Кошти_цільових_фондів}}{\text{Всього_доходів}}$
Коефіцієнт концентрації доходів від операцій з капіталом до місцевих бюджетів	$Доп = \frac{\text{Доходи_від_операцій_з_капіталом}}{\text{Всього_доходів}}$

Продовження таблиці 1.4

1	2
Рівень міжбюджетних трансфертів	$T = \frac{\text{Обсяг_трансфертів}}{\text{Всього_доходів_з_урахуванням_трансфертів}}$
Коефіцієнт бюджетного покриття	<i>Власні доходи / Видатки (без дотацій вирівнювання)</i>
Коефіцієнт трансфертів до місцевих бюджетів	<i>Офіційні трансферти / Доходи</i>
Коефіцієнт самостійності	<i>Власні доходи / Доходи</i>
Коефіцієнт податкової самостійності	<i>Податки / Доходи</i>
Коефіцієнт відносної бюджетної забезпеченості	<i>Власні доходи в розрахунку на одного мешканця по громаді / Середні власні доходи у розрахунку на одного мешканця громади по Україні</i>
Інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості місцевих бюджетів	$\sum (K_{Cn} * Вага_{K_{Cn}})$

Джерело: складено автором на основі [12, 13, 14]

Отже, управління фінансами місцевих органів влади здійснюють спеціальні органи, які виконують свої повноваження згідно з визначеним порядком дій, а також залежно від виду напряму фінансового управління. Перелік завдань та функцій фінансового органу місцевої влади має достатньо розгалужений перелік напрямів роботи, пов'язаної з повноваженнями цього органу на здійснення певних операцій та дій, передбачених чинним законодавством України. Розглянувши теоретично-правові засади та функціональні особливості фінансів місцевих органів влади, виникає необхідність дослідити практичні аспекти формування та управління фінансами місцевих органів влади на прикладі діяльності Криворізької міської ради.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ КРИВОРІЗЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ТА ОСНОВНИХ ПОКАЗНИКІВ ЙОГО БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для здійснення аналітичних досліджень структурних та функціональних особливостей фінансів місцевих органів влади було обрано виконавчий комітет Криворізької міської ради, тому доцільно надати його загальну характеристику та розглянемо основні показники його бюджетно-податкової діяльності.

«Виконавчий комітет є виконавчим органом міської ради, утворюється нею на строк її повноважень. До складу Виконавчого комітету не можуть входити депутати міської ради, крім секретаря ради. Унесення змін до складу Виконавчого комітету здійснюється рішенням міської ради за пропозицією міського голови» [15], виконавчий комітет є юридичною особою, «підзвітним і підконтрольним міській раді, а з питань здійснення ним повноважень органів виконавчої влади – підконтрольним відповідним органам виконавчої влади, Очолює та здійснює керівництво Виконавчим комітетом міський голова, а в разі його відсутності чи неможливості здійснення ним цих функцій, – посадова особа, яка відповідно до розпорядження міського голови виконує його обов'язки» [15].

До складу виконавчого комітету входить його голова, секретар міської ради, керуюча справами виконкому та заступники міського голови.

«Заступники міського голови здійснюють керівництво у визначених міським головою сферах діяльності, спрямовують, координують та контролюють роботу відповідних департаментів, управлінь, відділів, інших виконавчих органів міської ради, підприємств, установ, організацій, що належать до комунальної власності міста. Розподіл обов'язків між секретарем міської ради, заступниками міського голови та керуючою справами виконкому міської ради визначається розпорядженням міського голови» [15].

З метою забезпечення мінімальних соціальних стандартів та покращення життя мешканців міста, для більшої ефективності прийняття і реалізації управлінських рішень, «сприяння здійсненню повноважень виконавчого органу Криворізької міської ради рішенням виконавчого органу міської ради утворюються управління, департаменти, відділи, консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи» [15].

Регламент виконавчого комітету Криворізької міської ради передбачає планування роботи виконавчого комітету. Плани розробляються відповідними підрозділами і керівниками цих структурних підрозділів та надаються на розгляд засідання Виконавчого комітету, а «щорічно у січні, липні управління організаційно-протокольної роботи виконкому міської ради готує інформацію про виконання перспективного плану роботи за

відповідний період на засідання Виконавчого комітету та оприлюднює її на офіційному вебсайті» [15].

У сфері бюджету, фінансів та цін складанням та поданням «на розгляд міської ради прогнозу бюджету Криворізької міської територіальної громади» [16] займається Департамент фінансів Криворізької міської ради. Крім того, у функціонал даного департаменту входить складання та «подання раді письмових звітів про хід і результати виконання» міського бюджету [16], «розгляд і затвердження рішень щодо використання коштів бюджету Криворізької міської територіальної громади та внесення змін до них, установлення в порядку й в межах, визначених законодавством України, тарифів на побутові, комунальні, транспортні та інші послуги» [16], залучення коштів населення, підприємств, установ та організації, розташованих на території Криворізької міської територіальної громади, бюджетних коштів на «будівництво, розширення, ремонт і утримання на пайових засадах об'єктів соціальної й виробничої інфраструктури та на заходи щодо охорони навколишнього природного середовища» [16], «сприяння здійсненню інвестиційної діяльності» [16]. Крім того, на Департамент фінансів припадають питання у сфері управління комунальним майном, а саме «здійснення контролю за використанням прибутків суб'єктів господарювання, що перебувають у комунальній власності міста» [16], взяття на облік об'єктів нерухомості, «що належать до комунальної власності міста, від суб'єктів господарювання інших форм власності» [16], надання згоди на «списання з балансового обліку будівель і споруд капітального будівництва, що перебувають у комунальній власності міста, транспортних і технологічних засобів, основних засобів тощо» [16].

Збройна агресія російської федерації та запровадження в країні воєнного стану стали справжнім випробуванням для бюджету Криворізької міської територіальної громади. Задля його виконання та забезпечення надходжень Департаментом фінансів був налагоджений оперативний зв'язок з податковими органами, посилилась робота з легалізації зайнятості населення, своєчасного подовження договорів оренди землі, поліпшення умов надання адміністративних послуг та інших заходів за участю відділів, управлінь, інших виконавчих органів міської ради, податкових та контролюючих органів.

До зведеного бюджету Криворізької міської територіальної громади у 2022 році «було мобілізовано майже 9,3 млрд. грн., що є на рівні надходжень 2021 року. Незважаючи на умови воєнного стану, більшість платників міста сплачували податки, бізнес адаптувався та працював і, як результат, досягнуто виконання планових показників на рівні 97,3%» [19].

Розглянемо більш детально показники бюджетно-податкової діяльності згідно програм соціально-економічного розвитку м. Кривого Рогу, які наведені у звітах виконавчого комітету Криворізької міської ради за 2020-2022 роки [18-20, 23-25].

Найбільшими джерелами надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади у 2022 р. є податок на доходи фізичних осіб (рис. 2.1).

Рисунок 2.1 – Величина податку на доходи в загальній сумі надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади станом на 31.12.2022р.
Джерело: складено автором на основі [25]

Як бачимо з рис. 2.1, «податок на доходи фізичних осіб – 4,5 млрд. грн. або 54,7% власних доходів. Виконання плану забезпечено на 100,9%. В умовах війни структура податку змінилася – збільшилися надходження з виплат військовослужбовцям, тоді як надходження із заробітної плати підприємств і суб’єктів бізнесу зменшилися» [20].

Другими за обсягами надходжень виявилася величина плати за землю (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Величина плати за землю в загальній сумі надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади станом на 31.12.2022р.
Джерело: складено автором на основі [25]

Як бачимо з рис. 2.2, «плата за землю – 2,2 млрд. грн. або 27,2% власних доходів та 87,5% від планових показників на рік. Недоотримання надходжень за цим джерелом пояснюється впливом воєнного стану на платоспроможність платників» [20].

Рисунок 2.3 – Величина єдиного податку в загальній сумі надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади станом на 31.12.2022р.
Джерело: складено автором на основі [25]

Як бачимо з рис. 2.3, «єдиний податок – 423,8 млн. грн., що на 76,2 млн. грн. менше планових показників. Це пов'язано з тим, що в період дії воєнного стану на законодавчому рівні надано можливість платникам I та II групи податків не сплачувати єдиний податок, а платникам III групи – сплачувати податок за спеціальною ставкою 2% (замість діючих 3% та 5%)» [20].

Рисунок 2.4 – Величина акцизного податку в загальній сумі надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади станом на 31.12.2022р.
Джерело: складено автором на основі [25]

Як бачимо з рис. 2.4, «акцизний податок – 312,3 млн. грн., 110,9% до плану або на 30,6 млн. грн. більше плану звітного періоду, за рахунок зростання обсягів реалізації тютюнових виробів через зростання їх вартості» [20].

Рисунок 2.5 – Величина рентної плати за користування надрами в загальній сумі надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади станом на 31.12.2022р.

Джерело: складено автором на основі [25]

Як бачимо з рис. 2.5, «рентна плата за користування надрами – 270,9 млн. грн., що складає 113,8% до плану за рахунок її авансового внеску» [20].

Рисунок 2.6 – Величина екологічного податку в загальній сумі надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади станом на 31.12.2022р.

Джерело: складено автором на основі [25]

Як бачимо з рис. 2.6, «екологічного податку підприємствами сплачено в сумі 35,8 млн. грн., що складає лише 59,7% до плану. У порівнянні з відповідним періодом минулого року надходження зменшилися на 27,2 млн. грн. через скорочення обсягів викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин та обсягів розміщення відходів на території міста у зв'язку зі зменшенням промисловими підприємствами міста обсягу виробництва промислової продукції» [20].

Від «початку введення воєнного стану в Україні фінансові ресурси бюджету Криворізької міської територіальної громади сконцентровано, у першу чергу, на соціальний захист цивільного населення, підтримку

військовослужбовців та осіб, задіяних у територіальній обороні, евакуйованих громадян, створення запасів медикаментів, харчів, пального, вирішення невідкладних питань, спричинених військовими діями, завчасного реагування на загрозу виникнення надзвичайних ситуацій тощо. Протягом звітнього року за цими напрямками використано з бюджету Криворізької міської територіальної громади 1 013,3 млн. грн.» [20].

У процесі виконання бюджету Криворізької міської територіальної громади «значна увага приділялася збереженню соціальних видатків. А це заробітна плата працівників бюджетних установ, розрахунки за енергоносії та комунальні послуги, що споживаються бюджетною сферою. Продовжувалася реалізація заходів міських програм «Здоров'я нації» та «Стоп-інфаркт», що передбачають важливі для мешканців видатки, як-от: забезпечення інсуліном хворих на діабет, лікування хворих на хронічну ниркову недостатність, онкохворих дітей, забезпечення технічними засобами осіб з інвалідністю та медикаментами пільгових категорій населення. Надавалися різні види допомоги, пільг, компенсацій та послуг у рамках Програми соціальної підтримки населення» [20].

Усього «понад 61,6% або 4,6 млрд. грн. у загальному фонді бюджету Криворізької міської територіальної громади посідають видатки на утримання бюджетних установ. Їх у місті 417 з чисельністю працюючих більше 30 тис. осіб» [20].

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України виникли труднощі з реалізацією інвестиційних проєктів за участю міжнародних фінансових організацій, оскільки на час дії воєнного стану призупинено тендерні процедури за такими проєктами. З огляду на це, «через форсмажорні обставини, проводилася робота з міжнародними фінансовими організаціями щодо звільнення позичальників від виконання зобов'язань за кредитними договорами, що передбачають сплату комісії за резервування, яка нараховується на неотриману суму кредиту та його супроводження. Таким чином, комунальні підприємства звільнено від сплати передбачених у 2022 році комісій розміром близько 5 млн. грн.» [20].

Усього в звітньому році до виконання було заплановано 38 міських програм, у тому числі коштом бюджету Криворізької міської територіальної громади – 32, на їх реалізацію спрямовано 3,9 млрд. грн.

У рамках реалізації Програми соціального та економічного розвитку м. Кривого Рогу на 2017–2023 роки забезпечено фінансування заходів, що виконуються Комунальним підприємством «Інститут розвитку міста Кривого Рогу» Криворізької міської ради (надалі – Інститут розвитку міста).

За участю «Інституту розвитку міста створено вантажний центр діяльності (хаб) у м. Хелмі (Республіка Польща), через який організовано постачання 1027,3 тони вантажів міжнародних донорів (продуктів харчування, медикаментів, засобів гігієни тощо), організовано постачання 23 генераторів різної потужності, очікується надходження ще 53. Створено єдину систему електронного обліку надходжень та розподілу допомоги» [20].

Інститутом розвитку міста здійснюється супровід та підтримка міських проєктів розвитку за методологією управління проєктами відповідно до

міжнародних стандартів якості ISO 9000:1 та ISO 10006 «Project Management Institute».

Місцеві органи влади розвивають засади партиципаторного бюджетування (бюджет участі). Так, «відповідно до результатів конкурсу проєктів місцевого розвитку «Громадський бюджет», реалізація яких планувалася у 2022 році (надалі – «Громадський бюджет – 2022») було заплановано реалізацію 59 проєктів-переможців. За січень – лютий з авторами 52 проєктів-переможців підписано договори щодо їх реалізації. За 19 проєктами внесено співфінансування на суму 246,5 тис грн. Проте, у зв'язку з військовою агресією російської федерації та введенням в Україні воєнного стану реалізацію проєктів-переможців конкурсів «Громадський бюджет – 2022» призупинено, кошти авторів було повернуто» [20].

З метою «залучення додаткових джерел фінансових ресурсів виконавчий комітет Криворізької міської ради та Криворізька міська рада налагоджують партнерські відносини з іноземними інвесторами. Так, у 2020 році «між Криворізькою міською радою, Комунальним підприємством «Швидкісний трамвай» та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC)» підписано інвестиційний договір на отримання кредиту у розмірі 27,0 млн. євро на благоустрій та оновлення інфраструктури міських трамваїв» [20]. У 2021 році співпраця по даному договору продовжилася, здійснений пошук нових інвестиційних партнерів [20]. Проте, у зв'язку зі збройною агресією росії на початку 2022 р. уся співпраця була припинена. Також, слід зазначити, що «головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні кошти підприємств та організацій, розташованих на території міста» [20].

До діяльності виконавчого комітету належить організація роботи «в сфері благоустрою, дорожньо-мостового господарства та житлової політики, діяльності підпорядкованих комунальних підприємств житлово-комунальної сфери, сприянні їх розвитку, а також створення комфортних умов для життя криворіжців» [16]. «Програмою розвитку та безпеки дорожнього руху в місті Кривому Розі на період 2013–2023» [31] передбачено «здійснення заходів з утримання та поточного ремонту вулично-дорожньої мережі, світлофорних об'єктів, мереж зовнішнього освітлення» [31].

На виконання даної програми у 2022 році «коштом бюджету Криворізької міської територіальної громади виконано поточний ремонт доріг, дорожнього огороження, встановлене турнікетне огороження на суму 1 496 441,3 тис грн.» [20].

У сфері охорони здоров'я у 2020-2021 роках ми можемо спостерігати, що «значну частину бюджетних коштів міського бюджету було спрямовано на координацію та створення умов для боротьби та запобігання розповсюдженню коронавірусної інфекції COVID-19. Так, у 2020 році на ці заходи спрямовано кошти міського бюджету у сумі 85,3 млн. грн., а згідно звіту 2021 року за час пандемії з бюджету Криворізької міської територіальної громади спрямовано майже 200,0 млн. грн.» [18, 19]. На «вдосконалення організації спеціалізованої та стаціонарної медичної допомоги, покращення матеріально-технічної бази всіх підрозділів

лікувально - профілактичних закладів спеціалізованої та стаціонарної медичної допомоги, забезпечення ефективного використання обладнання у 2022 р. спрямовано 154,4 млн. грн.» [20]. Загалом «на виконання заходів міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» у м. Кривому Розі на 2017–2024 роки спрямовано 488,3 млн. грн., у тому числі на підтримку закладів охорони здоров'я – 176,8 млн. грн., харчування поранених військових – 6,3 млн. грн.» [20].

Отже, місцеві органи влади мають у своєму розпорядженні достатню кількість фінансових інструментів вирішення соціальних та економічних потреб територіальної громади.

Ураховуючи вищевикладене, доцільно проаналізувати результати діяльності місцевих органів влади на прикладі Криворізької міської територіальної громади по формуванню і використанню фінансових ресурсів.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ПО ФОРМУВАННЮ ТА ВИКОРИСТАННЮ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Фінанси місцевих органів влади виступають головним інструментом регулювання і стимулювання економічних відносин в територіальній громаді. Уособленням фінансової бази розвитку цих відносин є місцеві бюджети, як «найпотужніший важіль управління, що дає змогу місцевим органам влади впливати на економічні, соціальні та політичні процеси» [21].

Насібова О. та Яковченко Д. зазначають, що «як складова бюджетної системи держави і основа фінансової бази діяльності органів самоврядування місцеві бюджети забезпечують необхідними грошовими засобами фінансування заходів економічного і соціального розвитку, що здійснюються органами влади і управління на відповідній території» [22].

Саме тому збільшенню розміру надходжень до місцевих бюджетів приділяється така значна увага, оскільки саме від їх обсягів залежить соціально-економічний розвиток регіону.

Як зазначено у п.2.3 ст.9 Бюджетного кодексу України «Власні надходження місцевих бюджетів це законодавчо закріплені обов'язкові платежі (податки і збори) та частки контингенту їх надходжень, які мобілізуються на відповідній території, зокрема: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; доходи від власності та підприємницької діяльності; власні надходження бюджетних установ; трансферти інші неподаткові надходження» [11].

Розглянемо виконання бюджету за доходами Криворізької міської територіальної громади (табл. 3.1, додатки Б, В).

Таблиця 3.1 - Виконання бюджету за доходами Криворізької міської територіальної громади за 2020-2022рр., тис. грн.

Показник	Станом на 01.01.2021 р.		Станом на 01.01.2022 р.		Відхилення		Станом на 01.01.2023 р.		Відхилення	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	у питомій вазі	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	у питомій вазі
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Податкові надходження	5111817,9	77,56	6108147,5	67,62	996329,6	-9,94	7629752,2	84,48	1521604,7	16,86
Неподаткові надходження	200254,1	3,04	274782,0	3,04	74527,9	-	255832,5	2,83	-18949,5	-0,21
Доходи від операцій з капіталом	16986,2	0,26	5883,2	0,07	-11103	-0,19	9132,5	0,10	3249,3	0,03
Цільові фонди, утворені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади	20809,9	0,32	18923,6	0,02	-1886,3	-0,30	1202,5	0,01	-17721,1	-0,01

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Субвенції, дотації, одержані з інших бюджетів	1240576,7	18,82	2625479,5	29,25	1384902,8	10,43	1135243,0	12,58	-1490236,5	-16,67
Разом доходів	6590444,8	100,0	9033215,8	100,0	2442771	-	9031162,7	100,0	-2053,1	-

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25]

Як свідчать дані таблиці 3.1, фінансову основу в частині виконання доходів бюджету м. Кривий Ріг становлять податкові надходження, що за своєю природою пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Протягом 2021 р. їх питома вага в структурі доходу місцевого бюджету зменшилась і за 2021 р. становила менше 68% в порівнянні з 77,6% у 2020р.. Проте в абсолютному виразі за 2021 р. відбулося фактичне збільшення обсягів податкових надходжень на 996329,6 тис. грн. Збільшення ролі податкових надходжень відбулося у 2022р. Не зважаючи на введення воєнного стану, вага податкових надходжень в загальній сумі доходів бюджету збільшилася до 84,5%, в абсолютному виразі збільшення склало 1521604,7 тис. грн.. Причина такого зростання – перш за все оподаткування доходів військовослужбовців, адже 60% ПДФО залишається у розпорядженні територіальної громади. Питома вага неподаткових надходжень за аналізований період в цілому залишається не змінною – на рівні 3%. Значну питому вагу в доходах громади м. Кривий Ріг відіграють субвенції та дотації, отримані від інших бюджетів – перш за все це освітня та медична субвенції.

Як позитивне, слід відзначити зменшення залежності бюджету м. Кривий Ріг від офіційних трансфертів. Так, їх питома вага у структурі доходів міста впала з 18,82% у 2020 році до 12,58% у 2022 році, що свідчить про потужну роботу органів місцевого самоврядування з розвитку джерел саме власних доходів. Крім того, на зменшення обсягів трансфертів значно вплинула освітня та медична реформи, якими передбачено зміна підпорядкування закладів освіти і охорони здоров'я та удосконалення їх мережі.

Для продовження дослідження доцільно розглянути, надходження від яких податків найбільше впливають на формування ресурсів Криворізької міської територіальної громади (табл. 3.2, додатки Б, В).

Таблиця 3.2 - Виконання бюджетом Криворізької міської територіальної громади обсягів податкових надходжень за 2020-2022рр., тис. грн.

Показник	Станом на 01.01.2021 р.		Станом на 01.01.2022 р.		Відхилення		Станом на 01.01.2023 р.		Відхилення	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	у питомій вазі	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	у питомій вазі
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Податкові надходження, в т.ч.	5111817,9	100,0	6108147,5	100,0	996329,6	-	7629752,2	100,0	1521604,7	-
податок на майно	1077623,8	21,08	1540803,0	25,23	463179,2	4,15	2219141,3	29,09	678338,3	3,86

Продовження таблиці 3.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	34752,6	0,68	10688,7	0,18	-24063,9	-0,5	32317,5	0,42	21628,8	0,24
акцизний податок	227406,6	4,45	172219,8	2,82	-55186,8	-1,63	205381,0	2,69	33161,2	-0,13
рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення	92535,1	1,81	196577,2	3,21	104042,1	1,40	270866,8	3,55	74289,6	0,34
податок на доходи фізичних осіб	3245176,9	63,48	3660290,7	59,92	415113,8	-3,56	4450227,5	58,33	789936,8	-1,59
туристичний збір	830,7	0,02	1283,0	0,02	452,3	-	1001,6	0,01	-281,4	-0,01
єдиний податок	374701,1	7,33	463355,4	7,59	88654,3	0,26	308140,9	4,04	-155214,5	-3,55
екологічний податок	58791,2	1,15	62929,7	1,03	4138,5	-0,12	3577,9	0,05	-59351,8	-0,98

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25]

За даними таблиці 3.2 ми можемо простежити, за якими саме статтями податкових надходжень відбулися зміни. По перше, це податок на доходи фізичних осіб, який, не зважаючи на поступове збільшення в абсолютному виразі протягом аналізованого періоду, втрачає свою значимість в загальній структурі податкових надходжень. Так, протягом 2020-2022 рр., в абсолютному виразі загальна сума ПДФО збільшилася на 1205050,6 тис. грн, проте структурна значимість впала на 5,15%. Це не можна розглядати як негативний момент, адже свідчить про збільшення диференціації податкових надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади. І прикладом наведених висновків є збільшення структурної значимості податку на майно (значимість зросла на 8,01% протягом 2020-2022рр., абсолютний приріст склав 1141517,5 тис. грн.); рентної плати за користування надрами загальнодержавного значення (значимість зросла на 1,74% протягом 2020-2022рр., абсолютний приріст склав 178331,7 тис. грн.). Щодо змін в обсягах справляння єдиного податку, як індикатора рівня розвитку підприємництва на території громади, то слід зазначити, що протягом 2020-2021рр. збільшились надходження до бюджету громади на 88654,3 тис. грн., що спричинило збільшення структурної значимості даного податку з 7,33% до 7,59% в загальній сумі податкових надходжень. Проте, збройна агресія росії і введення воєнного стану спричинило різке згортання підприємницької діяльності, внаслідок чого надходження від даного податку у 2022 році впали на 155214,5 тис. грн., що спричинило падіння структурної значимості даного податку (з 7,59% за результатами 2021р. до 4,04% за результатами 2022р.). Туристичний збір традиційно посідав незначне місце в структурі податкових надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади (на рівні 0,02%), і в 2022р. у зв'язку з військовими діями ще зменшив свою значимість для громади до рівня 0,01%. Проте має достатній потенціал для зростання у майбутньому в разі продовження розвитку промислового туризму.

Як ми вже зазначали у розділі 2, Криворізька міська територіальна громада має дуже потужний промисловий потенціал, що знаходить прояв і у рівні забруднення навколишнього середовища. Саме екологічний податок в даному випадку несе компенсаційних механізм громаді за погіршення

природно-кліматичних умов території. Проте, як свідчать дані таблиці 3.2, питома вага структурної значимості такого податку станом на 01.01.2023р. складає усього 0,05%, що неприпустимо низьким показником, враховуючи, що на території громади знаходяться металургійні виробництва ПрАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та групи «МЕТІНВЕСТ», які є найбільшими забруднювачами навколишнього середовища.

Також, незначним за обсягами в структурі місцевих бюджетів є податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності (менше 1% протягом 2020-2022рр.), що свідчить про низьку рентабельність таких підприємств внаслідок їх високої соціальної значимості.

Як негативне, також слід відмітити послаблення ролі неподаткових надходжень до місцевих бюджетів протягом аналізованого періоду (табл. 3.3). Їх зменшення у 2022 р. склало 18949,5 тис. грн. в порівнянні з 2021 р. Головна причина такого стану – продовження з 12.03.2020р. карантинних заходів на території України через пандемію, викликану COVID-19 та збройна агресія проти України.

Таблиця 3.3 - Виконання бюджетом Криворізької міської територіальної громади обсягів неподаткових надходжень за 2020-2022рр., тис. грн.

Показник	Станом на 01.01.2021 р.		Станом на 01.01.2022 р.		Відхилення		Станом на 01.01.2023 р.		Відхилення	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	у питомій вазі	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	у питомій вазі
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Неподаткові надходження, в т.ч.	200254,1	3,04	274782,0	3,04	74527,9	-	255832,5	2,83	-18949,5	-0,21
плата за надання адмін. послуг	17735,9	8,86	24124,3	8,78	6388,4	0,08	32341,5	12,64	8217,2	3,86
адміністративні штрафи	981,8	0,49	1192,1	0,43	210,3	0,06	590,0	0,23	-602,1	-0,20
державне мито	3040,0	1,52	4914,2	1,79	1874,2	0,27	2531,2	0,99	-2383,0	-0,80
інші надходження	12009,2	6,00	28743,6	10,46	16734,4	4,46	8726,1	3,25	-20017,5	-7,35
власні надходження бюджетних установ	141841,2	70,83	185774,5	67,61	43933,3	-3,22	197385,9	77,15	383160,4	9,54
інші	24646,0	12,3	30033,3	10,93	5387,3	-1,37	14257,8	5,57	-15775,5	-5,36

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25]

Проте, на тлі зростання внутрішньої міграції, зростання кількості осіб, які постраждали від ведення бойових дій, як позитивне слід відзначити зростання за результатами виконання бюджету у 2022р. надходжень у вигляді плати за надання адміністративних послуг в абсолютному виразі на 8217,2 тис. грн. в порівнянні з результатами 2021р.. Також підвищилася структурна значимість даного виду надходжень у 2023 р. до 12,64% в загальній сумі неподаткових надходжень в порівнянні з 8,78% у 2021р. Надходження від справляння державного мита, від застосування адміністративних штрафів суттєво знизилися, що викликане саме особливостями дії воєнного стану. До речі, на фоні згортання приватного бізнесу зростає значимість і дохідність комунальних бюджетних установ.

Доля власних надходжень бюджетних установ в загальній сумі неподаткових надходжень збільшилася у 2022р. до 77,15% в порівнянні із 67,61% у 2021р.. В абсолютному значенні власні надходження бюджетних установ за 2020-2022рр. зросли більш як на 50000 тис. грн. Інші надходження представлені акумуляцією коштів за шкоду, що заподіяна на земельних ділянках державної та комунальної власності, які не надані у користування та не передані у власність, внаслідок їх самовільного зайняття, використання не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву, тощо.

Динаміка обсягів податкових та неподаткових надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади за 2020-2022 рр. наведена на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 - Динаміка обсягів податкових та неподаткових надходжень до бюджету Криворізької міської територіальної громади за 2020-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25]

Розглянемо виконання бюджету за видатками Криворізької міської територіальної громади (табл. 3.4, додаток Б, В).

Таблиця 3.4 - Виконання бюджету за видатками Криворізької міської територіальної громади у 2020-2022рр., тис. грн.

Показник	Станом на 01.01.2021 р.		Станом на 01.01.2022 р.		Відхилення		Станом на 01.01.2023 р.		Відхилення	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	у питомій вазі	сума, тис. грн.	питома вага, %	абсолютне	у питомій вазі
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Державне управління	221633,2	3,02	267851,7	3,07	46218,5	0,05	294622,5	3,64	26770,8	0,57
Освіта	2769708,1	37,74	3350907,2	38,46	581199,1	0,72	3072929,9	37,95	-277977,3	-0,51
Охорона здоров'я	429800,9	5,86	329158,8	3,78	-100642,1	-2,08	458659,6	5,66	129500,8	1,88
Соціальний захист та соціальне забезпечення	427632,2	5,82	480490,2	5,51	52858,0	-0,31	652515,5	8,06	172025,3	2,55
Культура і мистецтво	121091,0	1,65	145205,6	1,67	24114,6	0,02	144731,1	1,79	-474,5	0,12
Фізична культура і спорт	170795,3	2,33	146963,7	1,68	-23831,6	-0,65	139445,5	1,72	-7518,2	0,04
Житлово-комунальне господарство	1146328,3	15,62	1558764,3	17,89	412436	2,27	643935,3	7,95	-914829,0	-9,94
Здійснення заходів із землеустрою	4184,6	0,06	3786,1	0,04	-398,5	-0,02	0,0	-	-3786,1	0,02

Продовження таблиці 3.4

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Будівництво та регіональний розвиток	190076,2	2,59	289981,1	3,33	99904,9	0,74	17125,4	0,21	-272855,7	-3,12
Транспорт та транспортна інфраструктура, дорожнє господарство	742861,7	10,12	1061099,9	12,18	318238,2	2,06	1496441,3	18,48	435341,4	6,30
Зв'язок, телекомунікації та інформатика	44033,1	0,60	51805,7	0,60	7772,6	-	45 982,1	0,57	-5823,6	-0,03
Інші програми та заходи, пов'язані з економічною діяльністю	91735,6	1,25	111217,3	1,27	19481,7	0,02	110 545,6	1,37	-671,7	0,10
Інша діяльність	95405,0	1,30	121126,3	1,39	25721,3	0,09	599 322,0	7,40	478195,7	6,01
Міжбюджетні трансферти	882863,6	12,03	794289,2	9,12	-88574,4	-2,91	421 870,5	5,21	-372418,7	-3,91
Інша діяльність (повернення пільгових довгострокових кредитів, наданих молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво/ придбання житла)	700,5	0,01	259,6	0,01	-440,9	-	-356,7	-0,01	-616,3	-0,02
Разом витрат	7338849,3	100,0	8712906,7	100,0	1374057,4	-	8097769,6	100,0	-615137,1	-

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25]

Щодо наведених у таблиці 3.4 даних слід відмітити, що особливістю фінансування видатків бюджету Криворізької міської територіальної громади у 2020 р. стали ускладнення, що мали місце через карантинні обмеження. Прийняті зміни до податкового законодавства України, місцеві нормативні акти щодо підтримки платників податків у зв'язку із здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), призвели до збільшення необхідності державної підтримки, збільшення витрат на охорону здоров'я. Послаблення карантинних обмежень у 2021 році дало можливість більше коштів спрямувати на оновлення закладів освіти (збільшення на 581199,1 тис. грн. в порівнянні з 2020р.), спрямувати кошти на розвиток транспортної інфраструктури та дорожнього господарства (збільшення на 318238,2 тис. грн. в порівнянні з 2020р.), на утримання житлово-комунального господарства (збільшення на 412436 тис. грн. в порівнянні з 2020р.). Взагалі, бюджет Криворізької міської територіальної громади 2021р. можна назвати бюджетом розвитку. Традиційно високу питому вагу в ньому так само займали витрати на освіту (38,46% від загальної суми витрат), утримання житлово-комунального господарства (17,89% від загальної суми витрат), розвиток транспорту та транспортної інфраструктури, дорожнього господарства (12,18% від загальної суми витрат). Збройна агресія росії у лютому 2022р. порушила плани подальшого розвитку громади. Необхідно було переформатовувати роботу під потреби воєнного стану. Так, збільшились витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення (збільшення на 172025,3 тис. грн. в порівнянні з 2021р.), на державне

управління (збільшення на 26770,8 тис. грн. в порівнянні з 2021р.), інша діяльність (збільшення на 478195,7 тис. грн. в порівнянні з 2020р.), яка була пов'язана із заходами щодо забезпечення обороноздатності міста. В цілому, бюджет 2022 р. все одно можна назвати таким, що орієнтований на людський розвиток. Це підтверджується тим фактом, що витрати на освіту посідають найбільшу питому вагу у загальних витратах (37,95% від загальної суми витрат).

Для виконання своїх завдань Криворізька міська територіальна громада повинна мати достатні фінансові та матеріальні ресурси, а також право самостійно управляти й розпоряджатися цими ресурсами. Одним із найважливіших прав щодо власних ресурсів є право на самостійне формування, ухвалення та виконання місцевого бюджету.

Головними розпорядниками бюджетних коштів Криворізької міської територіальної громади можуть бути виключно: міський голова Криворізької міської територіальної громади, керівники головних управлінь, управлінь, відділів та інших самостійних структурних підрозділів Криворізької міської територіальної громади, виконавчих органів рад.

Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів «визначаються рішенням про місцевий бюджет із дотриманням зазначених умов. Головний розпорядник бюджетних коштів» [11, ст.22; 15; 16]:

- «розробляє план своєї діяльності відповідно до завдань та функцій, визначених нормативно-правовими актами, виходячи з необхідності досягнення конкретних результатів за рахунок бюджетних коштів»;
- «розробляє на підставі плану діяльності проект кошторису та бюджетні запити і подає їх місцевому фінансовому органу»;
- «отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у рішенні про місцевий бюджет, доводить у встановленому порядку до розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (одержувачів бюджетних коштів) відомості про обсяги асигнувань, забезпечує управління бюджетними асигнуваннями»;
- «затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня, якщо інше не передбачене законодавством»;
- «здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, отриманих розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів, і витрачанням ними бюджетних коштів»;
- «одержує звіти про використання коштів від розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів і аналізує ефективність використання ними бюджетних коштів».

Чітке розуміння основних етапів у процесі складання бюджету, а також того, хто відповідає за конкретні дії на кожному етапі, є абсолютно необхідним для правильності складання бюджету.

Щоб процес складання бюджету проходив належним чином, слід запланувати адекватний час для здійснення кожного етапу.

Складання бюджету Криворізької міської територіальної громади нараховує ряд окремих етапів [16]:

1. «Встановлення граничних обсягів загальних видатків. На основі структури та пріоритетів, фінансові органи встановлюють граничні обсяги,

яких повинні додержуватись розпорядники при розробці своїх бюджетних запитів. Ці ліміти можуть встановлюватись для окремих розпорядників за програмами чи функціями або для їх комбінації. В деяких випадках не вся сума прогнозних надходжень асигнується в межах лімітів: частину коштів залишають для фінансування нових пропозицій. Це пояснюється необхідністю забезпечити отримання органом влади одного комплекту пропозицій щодо виділення асигнувань, які можуть фінансуватись у межах прогнозних надходжень незалежно від того, які зміни можуть бути внесені перед поданням проекту бюджету на розгляд представницького органу. Як правило, цей етап завершується перед видання інструкцій до бюджету» [16].

2. Видання інструкцій до бюджету.

3. «Підготовка бюджетних запитів. Головні розпорядники, як правило, мають свої власні детальні процедури розробки бюджетних запитів з урахуванням потреб окремих управлінь і програм. Скільки часу витрачається на цей етап великою мірою залежить від виду та обсягів інформації, включення якої до бюджетних запитів вимагає фінансовий орган. Аналіз бюджету, прийняття рішень і документування є частинами цього процесу» [16].

4. Консолідація даних і аналіз бюджету. «Консолідацію цифрових даних здійснює бюджетний відділ. Пояснення суті програм і примітки кожного розпорядника використовуються при аналізі бюджету разом з фінансовими даними. Бюджетний відділ аналізує точність і повноту поданих даних з метою формування основних бюджетних проблем, що потребують вирішення. Аналіз цього виду може здійснюватися під проводом окремих відділів фінансових органів, що відають основними функціональними сферами бюджету. Але бюджетний відділ у будь-якому разі здійснює консолідацію результатів аналізу з метою прийняття бюджетних рішень. На цьому етапі складання бюджету часто проводяться засідання за участю різних розпорядників з метою прояснення пропозицій» [16].

Пропозиції стосовно капіталовкладень оцінюються і розподіляються за пріоритетами, як правило, протягом одного і того ж періоду. Головною необхідністю цього є потреба у збалансуванні видатків і доходів.

5. Визначення і вирішення проблем. «Цей етап передбачає документування основних бюджетних проблем, що впливли на поверхню завдяки аналізу бюджетних пропозицій і пропозицій стосовно капіталовкладень. Начальник бюджетного відділу може зробити резюме проблем для представлення начальнику фінансового управління, який часто приймає попередні рішення і обговорює їх з ключовими управліннями перед прийняттям рішень» [16].

6. Бюджетні рішення. Керівник департаменту фінансів приймає рішення про включення бюджетного запиту до пропозицій проекту бюджету.

7. Підготовка бюджету та відповідних документів. «Цей етап передбачає складання бюджетного документу, підготовку підтверджуючих документів, зазвичай проекту рішення про бюджет на відповідний рік і пакету пропозицій. Розпорядники бюджетних коштів представляють окремі обґрунтування своїх пропозицій бюджетним комісіям» [16].

Подання бюджету на розгляд повинно супроводжуватися пояснювальною запискою стосовно змісту бюджету, аргументацією основних показників.

Як зазначено у Інструкції з підготовки бюджетних запитів «з урахуванням особливостей складання проектів місцевих бюджетів місцеві фінансові органи розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів та граничні обсяги видатків для кожного головного розпорядника бюджетних коштів на наступний рік. Ці граничні обсяги видатків розробляються, виходячи з прогнозів економічного розвитку та відповідних показників доходів місцевих бюджетів. Інструкції місцевих фінансових органів щодо підготовки бюджетних запитів можуть запроваджувати фінансові та інші обмеження, яких зобов'язані дотримуватися всі розпорядники бюджетних коштів у процесі підготовки бюджетних запитів. Прогнозовані доходи мають визначальне значення при формуванні обсягів видатків» [26].

Бюджетним кодексом розширені повноваження місцевих фінансових органів та їх керівників. Так, «місцевим фінансовим органам надано право на будь-якому етапі складання і розгляду проектів місцевих бюджетів проводити аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів. За результатами аналізу бюджетного запиту керівник фінансового органу приймає рішення про включення бюджетного запиту до пропозицій проекту місцевого бюджету» [11].

Поряд зі складанням проекту бюджету на наступний рік відбувається відстеження процесу виконання бюджету в поточному році. «Аналіз та оцінка виконання бюджету є ще одним важливим фактором для формування показників проекту бюджету на наступний рік, оскільки, аналізуючи надходження до доходної частини бюджету, а також здійснення видатків на затвердені програми, можна відстежувати основні тенденції виконання запланованих показників щодо обсягу доходів та видатків у бюджеті поточного року» [27].

Департамент фінансів виконавчого органу Криворізької міської ради (далі - Департамент) є структурним підрозділом виконавчого органу Криворізької міської ради, підпорядковується голові Криворізької міської ради, підзвітним та підконтрольним Криворізькій міській раді, а з питань виконання функцій державної виконавчої влади - Міністерству фінансів України, входить до складу виконавчого органу Криворізької міської ради і в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці забезпечує виконання покладених на цей підрозділ завдань.

Департамент у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства фінансів України, інших центральних органів виконавчої влади і, відповідно, розпорядженнями Криворізького міського голови, актами міської ради, прийнятих у межах її компетенції, а також Положенням про структурний підрозділ.

Основними завданнями Департаменту є забезпечення реалізації державної бюджетної політики на відповідній території.

Департамент фінансів «під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє з іншими структурними підрозділами міськвиконкому, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, а також органами Державної податкової служби України, територіальними органами Державної казначейської служби України з метою створення умов для провадження послідовної та узгодженої діяльності щодо строків, періодичності одержання і передачі інформації, необхідної для належного виконання покладених на нього завдань та здійснення запланованих заходів» [16].

Управління очолює начальник, який призначається на посаду і звільняється з посади головою Криворізької міської ради. Начальник затверджує розпис доходів і видатків міського бюджету на рік і тимчасовий розпис на відповідний період, забезпечує відповідність розпису міського бюджету встановленим бюджетним призначенням.

Структура Департаменту фінансів Криворізької міської ради наведена на рис. 3.2.

Рисунок 3.2 - Структура Департаменту фінансів Криворізької міської ради
Джерело: складено автором на основі [16]

Як інструментарій для оцінювання стану управління фінансовими ресурсами територіальної громади використовуються бюджетні коефіцієнти - відносні показники фінансового стану території, які виражають відносини одних абсолютних бюджетних показників до інших.

Бюджетні коефіцієнти можуть використовуватися для порівняння показників фінансового стану конкретної території з аналогічними показниками інших територій, для виявлення динаміки розвитку показників і тенденцій зміни фінансового стану території. Розрахунок таких показників для Криворізької міської територіальної громади наведений у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Коефіцієнти оцінювання фінансових надходжень Криворізької міської територіальної громади за 2020-2022рр.

Показник	2020 р	2021 р.	Відхилення	2022р.	Відхилення
Середньомісячний наявний дохід на 1-го мешканця Криворізької міської територіальної громади, грн.	7932,7	10177,7	2245,0	12671,1	2494,1
Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу по Україні, грн.	6224,0	7503,0	1279,0	Офіційні дані відсутні	-
Середні власні доходи у розрахунку на одного мешканця громади по Україні, грн.	74688,0	90036,0	15348,0	Офіційні дані відсутні	
Рівень дотаційності Криворізької міської громади (рівень міжбюджетних трансфертів), %	-7,4	-7,5	-0,1	-0,8	6,7
Коефіцієнт концентрації податкових надходжень до місцевих бюджетів (коефіцієнт податкової самостійності), %	77,56	67,62	-9,94	84,48	16,86
Коефіцієнт концентрації неподаткових надходжень до місцевих бюджетів, %	3,04	3,04	-	2,83	-0,21
Коефіцієнт концентрації коштів цільових фондів до місцевих бюджетів, %	0,32	0,02	-0,30	0,01	-0,01
Коефіцієнт концентрації доходів від операцій з капіталом до місцевих бюджетів, %	0,26	0,07	-0,19	0,10	0,03
Коефіцієнт бюджетного покриття	0,90	1,03	0,13	1,11	0,08
Коефіцієнт самостійності, %	63,15	70,93	7,78	87,43	16,5
Коефіцієнт відносної бюджетної забезпеченості, %	1,27	1,36	0,09	-	-

Джерело: складено автором на основі [23, 24, 25]

Як свідчать дані таблиці 3.5, завдяки бюджетній децентралізації та грамотному керуванню середньомісячний наявний дохід на 1-го мешканця Криворізької міської територіальної громади за 2020-2022 роки виріс на 4738,4 грн.. Таке збільшення стало можливим завдяки зростанню рівня концентрації саме податкових надходжень у бюджеті міста. Лише за 2022 рік концентрація податкових надходжень до місцевого бюджету Криворізької міської територіальної громади зросла на 16,86 відсоткових пунктів, що позитивно сказалося на рівні саме власних доходів громади. Завдяки збільшенню власних доходів бюджету Криворізької міської територіальної громади протягом 2020-2022 рр. збільшується і коефіцієнт бюджетного покриття, і коефіцієнт самостійності бюджету. Коефіцієнт дотаційності

Криворізької міської територіальної громади протягом аналізованого періоду має від'ємне значення, що свідчить про те, що м. Кривий Ріг є містом-донором, яке сплачує реверсну дотацію (від нижчестоячого бюджету до вищестоячого). У 2022 р. обсяг такої реверсної дотації склав 64100,8 тис. грн., у 2021р. цей обсяг був на рівні 291716 тис. грн.

Таким чином, ми можемо стверджувати про наявність ефективного управління фінансами Криворізької міської територіальної громади.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

Розгляд теоретико-правових засад та функціональних особливостей фінансів місцевих органів влади дозволив зробити наступні висновки.

Ми погоджуємося із думкою Чириченко Ю.В., Кожаліної Н.П., що «фінанси місцевих органів влади виступають інструментом реалізації владних повноважень у межах певної територіальної громади та є важливою ланкою суспільного перерозподілу для максимального задоволення інтересів населення громади у процесі економічних взаємовідносин» [31]. Саме процеси децентралізації сприяють фінансовій незалежності громади, оскільки Конституція України визначає, що «матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах» [4]. Власюк Н.І., Мединська Т.В., Мельник М.І. наголошують, що «головна ознака фінансової незалежності – володіння і самостійне розпорядження фінансовими ресурсами, розмір яких відповідає функціям і завданням, що покладаються на органи місцевого самоврядування. Такі фінансові ресурси необхідні для реалізації намічених цілей і програм соціально-економічного розвитку території відповідно до обраних пріоритетів. Систему місцевих фінансів кожен місцевий орган влади створює сам. Він обирає її модель, внутрішню структуру, визначає співвідношення між окремими елементами» [2, С. 66].

У кваліфікаційній роботі знайшли висвітлення ознаки фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, визначена матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування, розглянуті основні форми впливу фінансів місцевих органів влади на економіку та соціальну сферу держави. Наголошено, що саме через фінанси місцевих органів влади здійснюється розподіл і перерозподіл частини ВВП, реалізується фіскальний інструментарій, інструментарій економічного зростання та надання громадських послуг. Авторами визначено, що в управлінні фінансами місцевих органів влади слід виділити такі функціональні елементи як планування, оперативне управління та контроль. Євдокімова М.О. зазначає, що «у процесі планування аналізують соціально-економічний стан адміністративно-територіальних одиниць, оцінюють розвиток місцевого господарства, фінансовий стан підприємств комунальної власності, а також здійснюють пошук резервів зростання фінансових ресурсів і напрямів їхнього ефективного використання» [1]. На її думку «оперативне управління являє собою комплекс заходів, що проводять на основі оперативного аналізу конкретної фінансової ситуації. Метою оперативного управління є досягнення запланованих цілей з мінімальними витратами шляхом своєчасної зміни фінансових відносин, маневрування фінансовими ресурсами» [1]. Дослідниця акцентує увагу, що «контроль як елемент управління місцевими фінансами стосується всіх стадій управлінської діяльності. У процесі контролю фактичні результати зіставляють із

запланованими, на основі чого виявляють резерви, роблять висновки, розробляють рекомендації тощо» [1].

Аналіз результатів діяльності місцевих органів влади по формуванню та використанню фінансових ресурсів в кваліфікаційній роботі розглянуто на прикладі виконавчого комітету Криворізької міської ради та його бюджетно-податкової діяльності. Так, визначено, що до його повноважень належить вирішення питань у таких сферах, як: соціально-економічний та культурний розвиток міста; містобудування; формування бюджету громади; управління комунальним майном та житлово-комунальним господарством, освітою та охороною здоров'я, соціальною сферою. Виконавчий комітет приймає безпосередню участь у розробці регуляторних актів та налагодженням зовнішньоекономічних зв'язків з метою залучення інвестицій.

З метою аналізу бюджетно-податкової діяльності виконавчого комітету, розглянуто показники економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу, які наведені у звітах виконавчого комітету Криворізької міської ради.

Визначено, що основними бюджетоутворюючими джерелами доходів є податкові надходження, а саме податок на доходи фізичних осіб, який станом на 01.01.2023 р. склав 4,5 млрд. грн. або 54,7% власних доходів у бюджеті громади. Далі, такими значущими для бюджету Криворізької територіальної громади є надходження від плати за землю – 2,2 млрд. грн. або 27,2% власних доходів, сплати єдиного податку – 423,8 млн. грн., сплати акцизного податку – 312,3 млн. грн., рентної плати за користування надрами – 270,9 млн. грн..

Щодо напрямків витрат, то від «початку введення воєнного стану в Україні фінансові ресурси бюджету Криворізької міської територіальної громади сконцентровано, у першу чергу, на соціальний захист цивільного населення, підтримку військовослужбовців та осіб, задіяних у територіальній обороні, евакуйованих громадян, створення запасів медикаментів, харчів, пального, вирішення невідкладних питань, спричинених військовими діями, завчасного реагування на загрозу виникнення надзвичайних ситуацій тощо. Протягом звітного року за цими напрямками використано з бюджету Криворізької міської територіальної громади 1 013,3 млн. грн.» [20]. Крім того, «понад 61,6% або 4,6 млрд. грн. у загальному фонді бюджету Криворізької міської територіальної громади посіли видатки на утримання бюджетних установ. Їх у місті 417 з чисельністю працюючих більше 30 тис. осіб» [20]. Це заробітна плата працівників бюджетних установ, розрахунки за енергоносії та комунальні послуги, що споживаються бюджетною сферою.

В кваліфікаційній роботі зазначено, що такий функціональний елемент в управлінні фінансами місцевих органів влади як планування представлений процесом складання бюджету громади. В Бюджетному кодексі України дається таке визначення бюджету: «Бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [11, ст.2]. Оперативне управління являє собою

комплекс заходів, що проводять на основі оперативного аналізу досягнення запланованих у бюджеті показників, при цьому застосовуються такі види аналізу, як вертикальний, горизонтальний, трендовий, факторний. Для визначення слабких місць, оцінення ступеню впливу та наслідків виявлених проблем, прийняття ефективних управлінських рішень та розроблення стратегічних напрямків розвитку фінансів органів місцевої влади, доцільно використовувати метод коефіцієнтів.

Проведений аналіз виконання бюджету за доходами Криворізької міської територіальної громади дозволив зробити наступні висновки.

Як ми зазначали, фінансову основу в частині виконання доходів бюджету м. Кривий Ріг становлять податкові надходження, що за своєю природою пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Протягом 2021 р. їх питома вага в структурі доходу місцевого бюджету зменшилась і за 2021 р. становила менше 68% в порівнянні з 77,6% у 2020р.. Проте в абсолютному виразі за 2021 р. відбулося фактичне збільшення обсягів податкових надходжень на 996329,6 тис. грн. Збільшення ролі податкових надходжень відбулося саме у 2022р. Не зважаючи на введення воєнного стану, вага податкових надходжень в загальній сумі доходів бюджету збільшилася до 84,5%, в абсолютному виразі збільшення склало 1521604,7 тис. грн.. Причина такого зростання – перш за все оподаткування доходів військовослужбовців, адже 60% ПДФО залишається у розпорядженні територіальної громади.

Питома вага неподаткових надходжень за аналізований період в цілому залишається не змінною – на рівні 3%. У 2022 р. відбулося послаблення їх ролі (зменшення у склало 18949,5 тис. грн. в порівнянні з 2021 р.). Головна причина такого стану – продовження з 12.03.2020р. карантинних заходів на території України через пандемію, викликану COVID-19 та збройна агресія проти України. Проте, на тлі зростання внутрішньої міграції, зростання кількості осіб, які постраждали від ведення бойових дій, як позитивне слід відзначити зростання за результатами виконання бюджету у 2022р. надходжень у вигляді плати за надання адміністративних послуг в абсолютному виразі на 8217,2 тис. грн. в порівнянні з результатами 2021р.. Також підвищилася структурна значимість даного виду надходжень у 2023 р. до 12,64% в загальній сумі неподаткових надходжень в порівнянні з 8,78% у 2021р. Надходження від справляння державного мита, від застосування адміністративних штрафів суттєво знизилися, що викликане саме особливостями дії воєнного стану. До речі, на фоні згортання приватного бізнесу зросла значимість і дохідність комунальних бюджетних установ. Доля власних надходжень бюджетних установ в загальній сумі неподаткових надходжень збільшилася у 2022р. до 77,15% в порівнянні із 67,61% у 2021р.. В абсолютному значенні власні надходження бюджетних установ за 2020-2022рр. зросли більш як на 50000 тис. грн. Інші надходження представлені акумуляцією коштів за шкоду, що заподіяна на земельних ділянках державної та комунальної власності, які не надані у користування та не передані у власність, внаслідок їх самовільного зайняття, використання не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву, тощо.

Значну питому вагу в доходах громади м. Кривий Ріг відіграють субвенції та дотації, отримані від інших бюджетів – перш за все це освітня та медична субвенції.

Як позитивне, слід відзначити зменшення залежності бюджету м. Кривий Ріг від офіційних трансфертів. Так, їх питома вага у структурі доходів міста впала з 18,82% у 2020 році до 12,58% у 2022 році, що свідчить про потужну роботу органів місцевого самоврядування з розвитку джерел саме власних доходів. Крім того, на зменшення обсягів трансфертів значно вплинула освітня та медична реформи, якими передбачено зміна підпорядкування закладів освіти і охорони здоров'я та удосконалення їх мережі.

В кваліфікаційній роботі розглянуті особливості фінансування видатків бюджету Криворізької міської територіальної громади. Так, у 2020 р. мали місце ускладнення, що стали через карантинні обмеження. Прийняті зміни до податкового законодавства України, місцеві нормативні акти щодо підтримки платників податків у зв'язку із здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), призвели до збільшення необхідності державної підтримки, збільшення витрат на охорону здоров'я. Послаблення карантинних обмежень у 2021 році дало можливість більше коштів спрямувати на оновлення закладів освіти (збільшення на 581199,1 тис. грн. в порівнянні з 2020р.), спрямувати кошти на розвиток транспортної інфраструктури та дорожнього господарства (збільшення на 318238,2 тис. грн. в порівнянні з 2020р.), на утримання житлово-комунального господарства (збільшення на 412436 тис. грн. в порівнянні з 2020р.). Взагалі, бюджет Криворізької міської територіальної громади 2021р. можна назвати бюджетом розвитку. Традиційно високу питому вагу в ньому так само займали витрати на освіту (38,46% від загальної суми витрат), утримання житлово-комунального господарства (17,89% від загальної суми витрат), розвиток транспорту та транспортної інфраструктури, дорожнього господарства (12,18% від загальної суми витрат). Збройна агресія росії у лютому 2022р. порушила плани подальшого розвитку громади. Необхідно було переформатовувати роботу під потреби воєнного стану. Так, збільшились витрати на соціальний захист та соціальне забезпечення (збільшення на 172025,3 тис. грн. в порівнянні з 2021р.), на державне управління (збільшення на 26770,8 тис. грн. в порівнянні з 2021р.), інша діяльність (збільшення на 478195,7 тис. грн. в порівнянні з 2020р.), яка була пов'язана із заходами щодо забезпечення обороноздатності міста. В цілому, бюджет 2022 р. все одно можна назвати таким, що орієнтований на людський розвиток. Це підтверджується тим фактом, що витрати на освіту посідають найбільшу питому вагу у загальних витратах (37,95% від загальної суми витрат).

Завдяки бюджетній децентралізації та грамотному керуванню середньомісячний наявний дохід на 1-го мешканця Криворізької міської територіальної громади за 2020-2022 роки виріс на 4738,4 грн.. Таке збільшення стало можливим завдяки зростанню рівня концентрації саме податкових надходжень у бюджеті міста. Лише за 2022 рік концентрація

податкових надходжень до місцевого бюджету Криворізької міської територіальної громади зросла на 16,86 відсоткових пунктів, що позитивно сказалося на рівні саме власних доходів громади. Завдяки збільшенню власних доходів бюджету Криворізької міської територіальної громади протягом 2020-2022 рр. збільшується і коефіцієнт бюджетного покриття, і коефіцієнт самостійності бюджету. Коефіцієнт дотаційності Криворізької міської територіальної громади протягом аналізованого періоду має від'ємне значення, що свідчить про те, що м. Кривий Ріг є містом-донором, яке сплачує реверсну дотацію (від нижчестоячого бюджету до вищестоячого). У 2022 р. обсяг такої реверсної дотації склав 64100,8 тис. грн., у 2021р. цей обсяг був на рівні 291716 тис. грн.

На підставі наведених даних, можна зробити висновок, що бюджет м. Кривого Рогу охоплює значну кількість соціальних та економічних програм, які здійснюються за рахунок великої кількості бюджетних коштів, у зв'язку з чим виникає потреба «постійного вдосконалення методологічної основи для врахування факторів, які впливають на загальний економічний розвиток території та єдиних підходів щодо розробки системи фінансових індикаторів, які б дозволили коректно оцінювати можливості місцевих органів влади залучати додаткові надходження до місцевих бюджетів» [21]. В Україні взагалі такої методики не існує. Результативність бюджетних програм оцінюється місцевими фінансовими органами лише в разі розгляду рішення про включення бюджетного запиту до проекту місцевого бюджету.

Така нормативна невизначеність впливає на якісний рівень стратегічних планів, дає похибку в процедурах збору і опрацювання інформації, подає невірні сигнали громадськості про ефективність прийнятих місцевими органами влади середньо– та довгострокових планів соціально-економічного розвитку громад. Хоч ці нормативні прогалини і існують, вкрай важливо забезпечувати прозорість місцевих бюджетів задля ефективного управління коштами громади. В цьому контексті великого значення набуває спроба місцевих органів влади побудувати власну модель ефективного управління фінансовими ресурсами і на цьому шляху доцільно спробувати використати методику американського дослідника Курта Левіна з управління організаційними змінами. Дана методика заснована на побудові уявної мапи завдань, дій та трансформацій, що необхідно впровадити, тобто застосувати підхід теорії змін для публічності місцевих фінансів. Пропонована схема застосування теорії наведена у додатку Д.

Крім того, аналіз, проведений у розділі 3 роботи дозволив здійснити пошук шляхів збільшення надхожень до бюджету Криворізької міської територіальної громади, а саме в частині справляння плати за землю. Так, згідно з п. 289.2 ст. 289 розд. XII ПКУ «центральный орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, за індексом споживчих цін за попередній рік щороку розраховує величину коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель (K_i), на який індексується нормативна грошова оцінка земель і земельних ділянок, у тому числі право на які фізичні особи мають як власники земельних часток (паїв), на 01 січня поточного року, що визначається за формулою $K_i = I:100$, де I - індекс

споживчих цін за попередній рік [41]. У разі «якщо індекс споживчих цін перевищує 115 відс., такий індекс застосовується із значенням 115» [41].

Це означає, що показник індексації грошової оцінки землі за 2022р. дорівнюватиме 1,15. У наслідок цього, сума недоотриманої величини плати за землю до місцевого бюджету Криворізької міської територіальної громади лише за 2022 р. складе 0,594 млрд. грн. (табл. Ж.1, додаток Ж). Проте, не дивлячись на втрачені можливості, збройну агресію росії проти України та введення воєнного стану статі міського бюджету були профінансовані у 2022 р. майже на рівні 2021 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євдокімова М.О. Місцеві фінанси: навч. посібник. Харків: ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. 2014. 343 с.
2. Власюк Н.І., Мединська Т.В., Мельник М.І. Місцеві фінанси : навчальний посібник. Київ : Алерта, 2011. 328 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20110303a.pdf> (дата звернення: 03.10.2023).
3. Волкова В.В., Волкова Н.І. Місцеві фінанси. Навчальний посібник. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2022. 105 с. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/2656/1/%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8_%D0%9D%D0%9F_%20%D0%9C%D0%A4.pdf (дата звернення: 03.10.2023).
4. Конституція України : Закон України №254к/96-ВР від 28.06.1996р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 03.10.2023).
5. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.10.2023).
6. Місцеві фінанси : підруч. / за ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с.
7. Василик О.Д. Теорія фінансів : підручник. Київ : НІОС, 2000. 355 с.
8. Ніколаєва О.М. Місцеві фінанси : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2013. 354 с.
9. Гутаріна С.О. Еволюція поглядів на трактування поняття «місцеві фінанси». *Економіка и управління*. 2008 . № 4. С. 56—61.
10. Мунько А. Місцеві фінанси: розвиток теоретичних основ. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1/2 (46/47). Ч. 2. С. 84-91. URL: <file:///C:/Users/admin/Downloads/431-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-573-1-10-20211214.pdf> (дата звернення: 25.10.2023).
11. Бюджетний кодекс України. Закон України №2456-VI від 08.07.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 25.10.2023).
12. Микитюк І. Застосування методів економічного аналізу 0 в управлінні бюджетними коштами. *Вісник КНТЕУ*. 2010. №6. С. 89-99. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2010/06/10.pdf> (дата звернення: 25.10.2023).
13. Неізнана О.В., Коч Ю.Л., Ільєнков М.О. Бренд території громади: фінансовий аспект (на прикладі територіальної громади міста Кривий Ріг). *Торгівля і ринок України*. Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. 2023. №1 (53). С. 108-125.
14. Коверза В.С., Неізнана О.В., Іванова Н.С., Шендригоренко М.Т., Павлушенко О.В. Оцінка ефективності управління фінансовими ресурсами територіальної громади м. Кривий ріг в умовах децентралізації. *Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла*

Туган-Барановського. Серія: Економічні науки. 2021. №1 (74). С.91-99. URL: http://elibrary.donnue.edu.ua/2387/1/Nieizviestna_article_04_05_2021.pdf (дата звернення: 05.11.2023).

15. Регламент виконавчого комітету Криворізької міської ради. Рішення виконкому міської ради №377 від 21.07.2021р.

16. Про розмежування повноважень між виконавчим комітетом, відділами, управліннями, іншими виконавчими органами міської ради та міським головою. Рішення міської ради №380 ід 31.03.2016р.

17. Про затвердження звіту з виконання у 2019 році Програми економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу на 2017-2022 роки. Рішення Криворізької міської ради №4413 від 29.01.2020р.

18. Звіт з виконання у 2020 році програми економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу на 2017-2022 роки. Рішення Криворізької міської ради №230 від 24.02.2021р.

19. Звіт з виконання у 2021 році програми економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу на 2017-2022 роки. Рішення Криворізької міської ради №1177 від 23.02.2022р.

20. Звіт з виконання у 2022 році програми економічного та соціального розвитку м. Кривого Рогу на 2017-2023 роки. Рішення Криворізької міської ради №1644 від 31.01.2023р.

21. Овчаренко Т., Корнієнко А., Шубіна О., Семенець Г., Поворозник В. Моделювання ефективної фінансової діяльності органів місцевого самоврядування ОТГ в умовах децентралізації. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/563/UA-UNDP-financial-operations-for-local-gov-ATC-1.pdf> (дата звернення: 05.11.2023).

22. Насібова О. В., Яковченко Д. М. Сучасний стан формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів України. Ефективна економіка. 2018. №10. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/158.pdf (дата звернення: 05.11.2023).

23. Інформація щодо виконання бюджету виконкому Криворізької міської територіальної громади за 2020 р. Рішення виконкому Криворізької міської ради №230 від 24.02.2021р.

24. Інформація щодо виконання бюджету Криворізької міської територіальної громади за 2021 р. Рішення виконкому Криворізької міської ради №1177 від 23.02.2022р.

25. Інформація щодо виконання бюджету Криворізької міської територіальної громади за 2022 р. Рішення виконкому Криворізької міської ради №61 від 25.01.2022 р.

26. Інструкція з підготовки бюджетних запитів. Електронний ресурс. <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/45/%D0%86%D0%BD%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf>. (дата звернення: 05.11.2023).

27. Науково-практичний коментар до статті 32 Бюджетного кодексу України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK000395>. (дата звернення: 05.11.2023).

28. Кожаліна Н.П. Шляхи вдосконалення формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування. *Економіка і суспільство*. 2017. №11. С.433-438. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/11_ukr/69.pdf (дата звернення: 04.10.2023).

29. Україна у цифрах, 2022. Статистичний збірник. Відповідальний за випуск Вишневецька О.А. Київ. 2023. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/08/zb_Ukraine_in_figures_22.pdf (дата звернення: 12.10.2023).

30. Ізюмська В., Мурашко Ю. Оцінка функціонування міжбюджетних відносин в Україні. *Економічний аналіз*. 2013. Вип. 12. Частина 2. С. 211-214. URL: [http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecan_2013_12\(2\)__44.pdf](http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ecan_2013_12(2)__44.pdf) (дата звернення: 12.11.2023).

31. Чириченко Ю.В., Кожаліна Н.П. Теоретичні та історичні аспекти формування фінансів місцевих органів влади в Україні. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки*. 2015. Випуск 2(11). С. 78-83. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/11/13.pdf> (дата звернення: 14.11.2023).

32. Булавинець В.М., Карпишин Н.І. Фінансовий потенціал територіальних громад: сучасний стан і перспективи. *Світ фінансів*. 2019. № 4 (61). С. 96-110.

33. Борщ Г.А., Вакуленко В.М., Гринчук Н.М., Дехтяренко Ю.Ф., Ігнатенко О.С., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Юзефович В.В. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. К.: 2017. 107 с.

34. Балдич Н., Гринчук Н., Ходько Н. та ін. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування: практичний посібник. Видання «Інвестиційні інструменти фінансування МЕР». URL: <http://surl.li/mwukb> (дата звернення: 14.11.2023).

35. Сторонянська І., Патицька Х., Дуб А. Місцевий економічний розвиток у територіальних громадах: антикризові інструменти у воєнний і післявоєнний період: посібник. URL: <http://surl.li/geoll> (дата звернення: 14.11.2023).

36. Тимошенко О.В. Фінансові ресурси органів місцевого самоврядування в умовах фінансової незалежності територіальних громад. *Економіка та держава*. 2010. № 1. С. 72-74.

37. Балдич Н., Гринчук Н., Ходько Н. та ін. Місцевий економічний розвиток: моделі, ресурси та інструменти фінансування: практичний посібник URL: <http://surl.li/nnifs> (дата звернення: 14.11.2023).

38. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Русін В. Планування та управління фінансовими ресурсами територіальної громади. Асоціація міст України. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 396 с.

39. Білоусова О.С. Фінансове планування на підприємствах: теорія, методологія та практика. НАН України, Ін-т екон. та прогноз. К., 2012. 388 с.

40. Строкович Г.В., Гончарук С.В. Взаємозв'язок економічних категорій "фінанси", "фінансування", "фінансове забезпечення", "фінансові ресурси". *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16(2). С. 113-120.

41. Податковий кодекс України. Закон України №2755-VI від 02.12.2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2755-17> (дата звернення: 12.11.2023).

Додаток А

Основні функції Департаменту фінансів

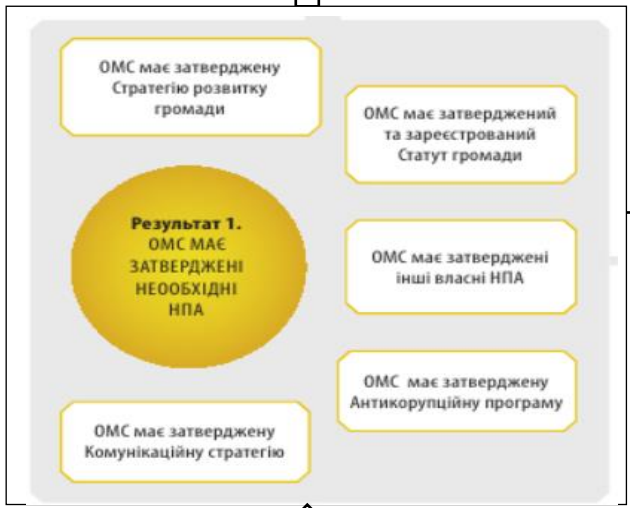
- розробка і доведення до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів;
- визначення порядку і термінів розробки бюджетних запитів головними розпорядниками бюджетних коштів;
- проведення на будь-якому етапі складання і розгляду проекту міського бюджету, здійснення аналізу бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів щодо його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості і ефективності використання бюджетних коштів;
- прийняття рішень про включення бюджетного запиту до проекту міського бюджету перед поданням його на розгляд виконавчому комітету міської ради;
- участь у розробці балансу фінансових ресурсів міста, аналіз соціально-економічних показників розвитку міста та врахування їх під час складання міського бюджету;
- організація роботи, пов'язаної зі складанням проекту міського бюджету, за дорученням голови – визначення порядку і термінів подання структурними підрозділами міської ради матеріалів для підготовки проекту міського бюджету;
- складання проекту міського бюджету;
- забезпечення протягом бюджетного періоду відповідності розпису міського бюджету встановленим бюджетним призначенням;
- здійснення в процесі виконання міського бюджету за доходами прогнозування та проведення аналізу доходів міського бюджету;
- організація виконання міського бюджету. Разом з іншими структурними підрозділами міської ради, органами державної податкової служби, територіальними органами Державного казначейства забезпечення надходження доходів до міського бюджету та вжиття заходів щодо ефективного витрачання бюджетних коштів;
- складання кошторису доходів і видатків міського бюджету, забезпечення фінансування заходів, передбачених відповідним міським бюджетом, підготовка у встановленому порядку пропозицій щодо внесення змін до кошторису у межах річних бюджетних призначень та здійснення у встановленому порядку взаємних розрахунків міського бюджету з обласним бюджетом;
- здійснення в установленому порядку організації та управління виконанням міського бюджету; координація в межах своєї компетенції діяльності учасників бюджетного процесу з питань виконання міського бюджету і здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства;
- проведення моніторингу змін, що вносять до міського бюджету;
- розгляд балансів, звітів про виконання міського бюджету й інших фінансових звітів;
- проведення разом з відповідними органами державної податкової служби аналізу стану надходження доходів до міського бюджету та підготовка пропозицій про доцільність запровадження на території міста місцевих податків і зборів, а також надання пільг з податків;
- проведення на базі статистичної та фінансової звітності прогнозних розрахунків аналізу економічного й фінансового стану підприємств, установ і організацій, розташованих на території міста, тенденцій і динаміки розвитку різних форм власності;
- підготовка пропозицій щодо визначення додаткових джерел фінансових ресурсів;
- здійснення фінансування підприємств, установ та організацій, переданих у встановленому законом порядку в управління міській раді, а також заходів, пов'язаних з розвитком житлово-комунального господарства, благоустроєм території, дорожнім будівництвом, охороною довкілля та громадського порядку, інших заходів, передбачених законодавством;
- перевірка правильності складання і затвердження кошторисів та планів використання коштів установами і організаціями, які фінансують з міського бюджету;
- участь у розробці пропозицій з удосконалення структури міської ради; підготовка пропозицій щодо визначення чисельності працівників, фонду оплати їхньої праці, витрат на утримання апарату виконавчого комітету міської ради і здійснення контролю за витрачанням цих коштів;
- підготовка і подання виконкому міської ради офіційних висновків про перевиконання чи недовиконання доходної частини загального фонду міського бюджету для прийняття рішення про внесення змін до міського бюджету

СТРАТЕГІЧНА МЕТА: ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ ТА СУСПІЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ В ГРОМАДІ
СТРАТЕГІЧНИЙ РЕЗУЛЬТАТ: ПРОЗОРА, ВІДКРИТА ТА ПІДЗВІТНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ ТА КОМУНАЛЬНИМ МАЙНОМ, ОРІЄНТОВАНА НА ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Припущення 1.
 Громада має необмежений доступ до вичерпної та актуальної інформації про місцевий бюджет та інші комунальні активи, про політичні фінансові ініціативи місцевої влади, про плани збору та витрачання бюджетних коштів та поточну фінансову активність органів місцевого самоврядування.

Припущення 2.
 Орган місцевого самоврядування приймає легітимні, ефективні фінансові рішення, орієнтовані на стратегічний розвиток та задоволення дійсних потреб громади. У рішеннях та діях влади мінімізовано або ліквідовано корупційні ризики, значно посилено гендерний баланс та протидію дискримінації. Підвищено ініціативність та самостійність громадськості, широко залучено активну частину громади в процес вироблення та реалізації місцевих фінансових політик.

Припущення 3.
 Громада систематично поінформована органами та посадовими особами про результати та ефективність роботи муніципальних інституцій, використання бюджетних коштів та ресурсів громади

ОМС проведено оцінку стану прозорості, відкритості та підзвітності системи управління фінансами та майном в ТГ, виявлено слабкі сторони та загрози. Враховуючи виявлені проблеми та можливості, визначено шляхи та заходи з побудови/підсилення публічності фінансового управління.

Рисунок Д1 - Схема впровадження публічного управління фінансами та ресурсами громади

ДОДАТОК Ж

Таблиця Ж1 - Розрахунок недоотриманих коштів на рівні місцевого бюджету
Криворізької міської територіальної громади в частині справляння плати за
землю

Індекс споживчих цін (I), %	Розрахунковий коефіцієнт індексації грошової оцінки земель згідно ст. 289 ПКУ ($K_i=I:100$)	Надходження плати за землю у міській бюджет Криворізької міської територіальної громади за 2022р. з урахуванням Індексу споживчих цін (1,15), млрд. грн.	Розрахунок плати за землю за 2022р. з урахуванням коефіцієнту індексації, млрд. грн.	Розрахунок недоотримання коштів місцевим бюджетом Криворізької міської територіальної громади за 2022р., млрд. грн.
1	2 (1:100)	3	4 (3x2)	5 (4-3)
126,6	1,27	2,2	2,794	0,594

Джерело: складено автором